

י

יָד וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה: וַהֲיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת

מפסיר

טו

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: וַיְהִי

בא

כִּי־הִקְשֶׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחָנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר

אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אָנִי זֹכֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים

טז וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: וַהֲיָה לְאוֹת עַל־יְדְּכָה וּלְטוֹטַפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי

יז וַיְהִי לָהּ בְּשִׁלַּח

בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

בְּשִׁלַּח פְּרַעֲהַ אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב

הָיָה כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה:

יח וַיֹּסֶב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

יט מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשָּׁבִיעַ

תרגום אונקלוס

וכל בוכרא דאנשא בבנך תפרוק: יד ויהי ארי ישאלך בך מחר למימר מא דא ותימר ליה בתקוף יד אפקנא יי ממצרים מבית עבדותא: טו והיה כד אקשי פרעה לשלחותנא וקטל יי כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעירא על כן אנא דבח קדם יי כל פתח ולד דכריא וכל בוכרא דבני אפרוק: טז ויהי לאת על ידך ולתפלין בין עינך ארי בתקוף יד אפקנא יי ממצרים: יז והיה כד שלח פרעה ית עמא ולא דברנון יי אורח ארע פלשתאי ארי קריבא היא ארי אמר יי דלמא יזועון עמא במחזיהון קרבא ויתובון למצרים: יח ואסתר יי ית עמא אורח מדברא לימא דסוף ומזרזין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים: יט ואסיק משה ית גרמי יוסף עמיה ארי אומאה אומי

פירוש רש"י

אחת כמה וכמה: פן ינחם. יחשבו מחשבה על שיצאו ויתנו לב לשוב: (יח) ויסב. הסבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקמה: ים סוף. כמו לים סוף. וסוף הוא לשון אגם שגדלים בו קנים כמו 'ותשם בסוף' (לעיל א:כו), 'קנה וסוף קמלו' (ישעיה ז:לז): וחמשים. אין חמשים אלא מזינים, [לפי שהסבן במדבר גרם להם שעלו חמשים, שאלו הסבן דרך ישוב לא היו מחמשים להם כל מה שצריכין, אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך, אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן לו כל הצורך. ומקרא זה לא נכתב כי אם לשבר את האזן, שלא תתמה במלחמת עצמלק ובמלחמות סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זין שהכנסו ישראל לפי חרב. ברשי ישן] וכן הוא אומר ואתם תעברו חמשים' (יהושע א:יד). וכן תרגם אונקלוס 'מזרזין', כמו 'וירק את חניכיו' (בראשית יא:יד) – 'וזרזו'. דבר אחר 'חמשים' – אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלישת ימי אפלה: (יט) השבוע השביע. השביעם שישביעו לבניהם; ולמה לא השביע את בניו שישאווהו לארץ כנען מיד, כמו שהשביעו יעקב? אמר יוסף: 'אני שליט הייתי במצרים והיה ספק בידי לעשות, אבל בני לא יניחום מצרים לעשות', לכך השביעם לכשיגאלו ויצאו משם שישאווהו:

וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיונו קצוב במקום אחר (במדבר טז:כט): (יד) כי ישאלך בנך מחר. יש 'מחר' שהוא עכשו ויש 'מחר' שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון 'מחר יאמרו בניכם לבנינו' (יהושע יג:כז) דבני גד ודבני ראובן: מה זאת. זה תינוק טפש, שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל 'מה זאת'; ובמקום אחר הוא אומר 'מה העדת והחקים והמשפטים וגו' (דברים י:יז) – הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים: רשע, ושאינו מבין לשאל, והשואל דרך סתומה, והשואל דרך חכמה: (טז) ולטוטפת. תפלין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין 'טוטפת' – 'טט' בכתיפי שתים, 'פת' באפריקי שתים; ומנחם חברו עם 'והטף אל דרום' (יחזקאל יב:ז), 'אל תטפו' (תרי עשר, מיכה, י:כב) – לשון דבור, שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכר הנס וידבר בו: פרעה וגו' ולא נחם. ולא נהגם, כמו 'לך נחה את העם' (לקמן כה:כ), 'בהתהלךך תנחה אתך' (משלי כ:כח): כי קרוב הוא. ונוח לשוב באותו הדרך למצרים. ומדרשי אגדה יש הרבה: בראתם מלחמה. כגון מלחמת 'וירד העמלקי והכנעני וגו' (במדבר יג:לח) – אם הלכו דרך ישר היו חוזרים; ומה אם כשהקיפם דרך מעקם אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה' (שם יב:לז) – אם הולכים בפשוטה על

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי
 כ. כֹּא מִזֶּה אֶתְכֶם: וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: וַיְהִי הָהֵאָּה הַלֵּל
 לַפְּנִיָּהֶם יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם
 כב לָלֶכֶת יוֹמָם וּלְלֵילָה: לֹא־יִמָּישׁ עַמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לַפְּנִי
 הָעָם:

כג, כד וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לַפְּנִי פִי לט ב
 כה הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לַפְּנִי בַּעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל־הַיָּם: וְאָמַר
 כו פֶּרְעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: וַחֲזַקְתִּי
 אֶת־לֵב־פֶּרְעָה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם וְאֶכְבְּדָה בַּפְּרָעָה וּבְכָל־חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם
 כז כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: וַיַּגִּד לְמִלְךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְפֹּךְ לִבָּב

תרגום אונקלוס

יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר מִדְּבַר דְּכִיר יֵי יִתְכוֹן וְתִסְקֹן יֵת גְּרָמִי מִכָּא עִמְכוֹן: כֹּ וְנִטְלוּ מִסּוּכּוֹת וּשְׂרוּ בְּאִיתָם
 בְּסִטֵּר מִדְּבָרָא: כֹּא וַיִּי מִדְּבַר קְדָמִיהוֹן בִּימָמָא בַּעֲמֻדָא דַּעֲנָנָא לְדִבְרוּתָהוֹן בְּאוֹרְחָא וּבְלֵילִיא בַּעֲמֻדָא
 דְּאִישְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמִיזֹל בִּימָמָא וּבְלֵילִיא: כֹּכ לֹא עֲדִי עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא בִּימָמָא וְאִף לֹא עַמּוּדָא דְּאִישְׁתָּא
 בְּלֵילִיא מִן קָדָם עָמָא: כֹּג וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר: כֹּד מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּבוּן וַיִּשְׁרוּן קָדָם פּוֹם
 חִירָתָא בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין יָמָא קָדָם בַּעֲלִי צֶפֶן לְקַבְלִיָּה תִשְׁרוּן עַל יָמָא: כֹּה וַיִּימַר פֶּרְעָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מְעוֹרְבִלִין אֲנוֹן בְּאַרְעָא אַחַד עֲלִיהוֹן מִדְּבָרָא: כֹּז וְאַתְקִיף יֵת לְבָא דַּפְרָעָה וַיִּרְדּוּף בְּתִרְהוֹן וְאַתְקִיף בַּפְּרָעָה
 וּבְכָל מִשְׁרִיתָהּ וַיִּדְעוּן מִצְרָאִי אֲרִי אָנָּא יֵי וְעַבְדוּ כֵן: כֹּז וְאַתְחֹא לְמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרִי אָזֵל עָמָא וְאַתְהִפִּיד לְבָא
 פִּירוּשׁ רְשִׁי

אָחִי הוּא' (בראשית יז:יג) – אָמַרְי עָלִי: נִבְכִּים הֵם. כְּלוּאִים
 וּמִשְׁקָעִים, כְּמוֹ 'נִבְכִּי יָם' (איוב ז:קכז), 'בַּעֲמֹק הַבְּכָא'
 (תהלים סדר יא פסוק קיט, מזמור פג שלנו פסוק ז), 'מִבְכִּי
 נְהִירוֹת' (איוב ה:זז): נִבְכִּים הֵם. כְּלוּאִים הֵם בַּמִּדְבָּר
 שְׂאִינֵן יוֹדְעִין לְצֹאת מִמֶּנּוּ וּלְהִיכֵן לֵלְכוּ: (כז) וְאֶכְבְּדָה
 בַּפְּרָעָה. כְּשֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְּנָקֵם בְּרִשְׁעִים, שְׂמוֹ
 מִתְּגַדֵּל וּמִתְכַּבֵּד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וְנִשְׁפָּטְתִּי אֹתוֹ וְגו''
 וְאַחֲרֵי כֵן 'וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנִוְדַעְתִּי וְגו'' (יחזקאל
 כג:כג-כד), וְאוֹמֵר 'שְׁמָה שֶׁבֶר רִשְׁפִי קִשְׁת' וְאַחֲרֵי כֵן
 'נוֹדַע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים' (תהלים סדר י פסוק סה-סו, מזמור עה
 שלנו פסוק ב-ד), וְאוֹמֵר 'נוֹדַע ה' מִשְׁפָּט עֲשֵׂה' (תהלים
 סדר א פסוק קה, מזמור ט שלנו פסוק יז): בַּפְּרָעָה וּבְכָל
 חִילוֹ. הוּא הַתְּחִיל בַּעֲבָרָה וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפְּרָעָנוּת:
 וַיַּעֲשׂוּ כֵן. לְהַגִּיד שֶׁבָחֵן שְׁשֻׁמְעוֹ לְקוֹל מֹשֶׁה וְלֹא אָמְרוּ
 'הֵיאָדָּ נִתְקַרֵּב אֵל רֹדְפֵינוּ? אֲנִי צָרִיכִים לְבָרֵךְ! אֲלֹא
 אָמְרוּ: 'אֵין לָנוּ אֲלֹא דְּבָרִי בֵּן עַמָּרָם': (כז) וַיַּגִּד לְמִלְךְ
 מִצְרַיִם. אִיקְטוֹרִין שֶׁלַח עֲמָהֶם וּכְיוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלְשֵׁת
 יָמִים שֶׁקִּבְּעוּ לֵילָף וּלְשׁוּב וְרָאוּ שְׂאִינֵן חוֹזְרִין
 לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפֶרְעָה בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי;
 בְּחִמְשִׁי וּבִשְׁשִׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, לֵיל שְׁבִיעִי יִרְדּוּ
 לַיָּם, בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח
 לְכָף אֲנוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּהְפֹּךְ נִהְפֹּךְ
 מִמָּה שֶׁהָיָה, שֶׁהָיָה אָמַר לָהֶם 'קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי'
 (לעיל ט:ג), וְנִהְפֹּךְ לֵב עֲבָדָיו שֶׁהָיָה לְשַׁעֲבֹר הָיוּ אוֹמְרִים
 לוֹ 'עַד מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ' (לעיל יז:י), וַעֲכָשׁוּ
 נִהְפְּכוּ לְרֹדֵף אַחֲרֵיהֶם בְּשִׁבִּיל מְמוֹנֵם שֶׁהִשְׁאִילוּם:

וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם. לְאַחֲיוֹ הַשְׁבִּיעַ כֵּן,
 לְמַדְנוּ שְׂאֵף עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבִטִים הָעָלוּ עִמָּהֶם,
 שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶתְכֶם': (כ) וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת. בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, שֶׁהָיָה
 בְּרֵאשׁוֹן בָּאוּ מִרְעַמְסֵס לְסִכּוֹת: (כא) לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ.
 נִקּוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ 'לְהַנְחוֹתָם', כְּמוֹ 'לְרֹאשְׁתָּם
 בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּה' (דברים א:לג) שֶׁהוּא כְּמוֹ
 'לְהִרְאוֹתָם', אִף כֵּן – לְהַנְחוֹתָם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְמִי
 הוּא הַשְּׁלִיחַ? עַמּוּד הָעֲנָן, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בְּכַבּוּדוֹ מוֹלִיכֵם לַפְּנִיָּהֶם. וּמִכָּל מְקוֹם אֵת עַמּוּד הָעֲנָן
 הָכִין לְהַנְחוֹתָם עַל יְדֵי שְׁהָרִי עַל יְדֵי עַמּוּד הָעֲנָן הֵם
 הוֹלְכִים; עַמּוּד הָעֲנָן אֵינוֹ לְאוֹרָה, אֲלֹא לְהוֹרוֹתָם
 הַדֶּרֶךְ: (כב) לֹא יִמָּישׁ. הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת 'עַמּוּד
 הָעֲנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה'. מִגִּיד שֶׁעַמּוּד הָעֲנָן
 מְשָׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ וְעַמּוּד הָאֵשׁ מְשָׁלִים לְעַמּוּד
 הָעֲנָן, שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה עוֹלָה זֶה: (כד) וַיֵּשְׁבוּ.
 לְאַחֲרֵיהֶם; לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מִקְרִבִּין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת פֶּרְעָה, שִׁיאֲמַר תּוֹעִים הֵם בְּדֶרֶךְ,
 כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאָמַר פֶּרְעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו': וַיַּחֲנוּ
 לַפְּנִי פִי הַחִירָת. הוּא פִּתּוּם, וַעֲכָשׁוּ נִקְרָא 'פִּי הַחִירָת'
 עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ שֵׁם בְּנֵי חוֹרִין, וְהֵם שְׁנֵי סֻלְעִים
 גְּבוּהִים וְזֻקְפוֹת, וְהִגִּיא שְׁבִינֵיהֶם קְרוֹי 'פִּי הַסֻּלְעִים':
 לַפְּנִי בַּעַל צֶפֶן. הוּא נִשְׂאָר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם כְּדִי
 לְהַטְעוֹתָן, שִׁיאֲמְרוּ: קִשְׁה יִרְאָתָן, וְעָלְיוּ פֶּרֶשׁ אִיּוֹב
 'מִשְׁגִּיא לְגוֹיִם וַיִּאֲבֹד' (איוב ג:כח): (כה) וְאָמַר פֶּרְעָה.
 כְּשִׁישְׁמַע שֶׁהֵם שָׂכִים לְאַחֲרֵיהֶם: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן 'ה' יִלְחֶם לָכֶם' – עֲלֵיכֶם. 'אֲמַרְי לִי

כח, כט
 פָּרַעַה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מִה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שָׁלַחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
 מֵעַבְדָּנוּ: וַיֹּאסֶר אֶת־רֶכֶבוֹ וְאֶת־עֲמֹו לָקַח עִמּוֹ: וַיִּקַּח שְׁש־מֵאוֹת רֶכֶב
 לָּ בָּחֹור וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־כָּלוֹ: וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פָּרַעַה מֶלֶךְ
 לֹא מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רָמָה: וַיִּרְדְּפוּ
 מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיגוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הֵיָם כָּל־סוּס רֶכֶב פָּרַעַה
 לֹב וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלּוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בָעַל צַפֹּן: וּפָרַעַה הִקְרִיב וַיִּשְׁאוּ
 בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם | נֹסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד
 לָּ וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין־קָבְרִים
 בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:
 לָּ הֲלֹא־זֶה הִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה
 לָּ אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת־מִצְרַיִם מִמֶּתְנוּ בַּמִּדְבָּר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־הָעָם אֶל־תִּירָאוּ הִתִּיצְבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם

תרגום אונקלוס

דפרעה ועבדיו בעמא ואמרו מא דא עבדנא ארי שלחנא ית ישראל מפולחנא: כח וטקיס ית רתכיה וית עמיה
 דבר עמיה: כט ודבר שית מאה רתכין בחירין וכל רתכי מצראי וגברין ממנן על פולחון: ל ותקיף יי ית לבא
 דפרעה מלקא דמצרים ורדף בתר בני ישראל ובני ישראל נפקין בריש גלי: לא ורדפו מצראי בתריהון
 ואדביקו יתהון כד שרן על ימא כל סוסות רתכי פרעה ופרשוהי ומשריתיה על פם חירתא דקדם בעיל צפון:
 לב ופרעה קריב וזקפו בני ישראל ית עיניהון והא מצראי נטלין בתריהון ודחילו לחדא וזעיקו בני ישראל קדם יי:
 לג ואמרו למשה המדלית קברין במצרים דברתנא לממת במדברא מא דא עבדת לנא לאפקותנא ממצרים:
 לד הלא דין פתגמא דמלילנא עמך במצרים למימר שבוק מנא ונפלח ית מצראי ארי טב לנא דנפלח
 ית מצראי מדנמות במדברא: לה ואמר משה לעמא לא תדחלון אתעתדו וחזו ית פורקנא דיי דיעביד לכוון

פירוש רש"י

מעבדנו. מעבד אותנו: (כח) ויאסר את רכבו. הוא
 בעצמו: ואת עמו לקח עמו. משכם בדברים: לקינו
 ונטלו ממוננו ושלחנום! בואו עמי ואני לא אתנהג
 עמכם כשאר מלכים, דרך שאר מלכים – עבדיו
 קודמין לו במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר
 'ופרעה הקריב' (לקמן פסוק לב) – הקריב עצמו ומהר
 לפני חילותיו. דרך שאר מלכים לטל בזה בראש
 כמו שייבחר. אני אשנה עמכם בחלק, שנאמר
 'אחלק שלל' (לקמן יא:כו): (כט) בחור. נבחרים.
 'בחור' לשון יחיד, כל רכב ורכב שבמנין זה היה
 בחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב.
 ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר משל
 מצרים, הרי נאמר 'וימת כל מקנה מצרים' (לעיל
 ו:יט). ואם משל ישראל, והלא נאמר 'וגם מקננו
 ילך עמנו' (לעיל ז:כו). משל מי היו? מ'הירא
 את דבר ה' (לעיל ו:לג). מכאן היה רבי שמעון
 אומר: כשר שבמצרים הרג, טוב שבנחשים רצץ
 את מחו: ושלשם על כלו. שרי צבאות, כתרגומו:
 (ל) ויחזק ה' את לב פרעה. שהיה תולה אם לרדף
 אם לאו, ויחזק את לבו לרדף: ביד רמה. בגבורה

י

הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפּוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: בַּשַּׁלַּח

לֹא יִהְיֶה יִלְחָם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרֹשׁוּן:

יֵא

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּצַּעַק אֵלַי דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וִיִּסְעוּ: מ שלישי ג

ב וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִטָּךְ וּנְטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הֵימָּה וּבִקְעָהּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

ג בַּתּוֹךְ הַיָּם בִּיבֹשָׁה: וְאֲנִי הִנְנִי מַחְזֵק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם

ד וְאֶכְבְּדָה בַּפָּרֹעַה וּבְכָל־חִילוֹ בָּרַכְבוֹ וּבַפָּרָשָׁיו: וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי

ה יְהוָה בַּהֲכַבְדִּי בַּפָּרֹעַה בָּרַכְבוֹ וּבַפָּרָשָׁיו: וַיִּסַּע מֶלֶאךָ הָאֱלֹהִים הַהֵלֶךְ

לפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עֲמֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד

ו מֵאַחֲרֵיהֶם: וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן

ז וַהֲחֹשֶׁךְ וַיֹּאֲרֶה אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלֵּילָה: וַיֵּט מֹשֶׁה

אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָּה וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת־הֵימָּה בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל־הַלֵּילָה

ח וַיִּשָּׂם אֶת־הֵימָּה לַחֲרֹבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם: וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹךְ הַיָּם

תרגום אונקלוס

יומא דין ארי דחזיתון ית מצראי יומא דין לא תיספון למחזיהון עוד עד עלמא: לו יי יגית לכון קרב ואתון תשתקון:

א ואמר יי למשה קבילית צלותך מליל עם בני ישראל ויטלון: ב ואת טול ית חוטרך וארים ית ידך על ימא ובזעהי וייעלון בני ישראל בגו ימא ביבששתא: ג ואנא האנא מתקיף ית לבא דמצראי וייעלון בתריהון ואתיקר בפרעה ובכל משריתיה ברתכוהי ובפרשוהי: ד וידעון מצראי ארי אנא יי באתיקרוהי בפרעה ברתכוהי ובפרשוהי: ה ונטל מלאכא דיי דמדבר קדם משריתא דישראל ואתא מבתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון: ו ועאל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל והיה עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל ליליא ולא אתקרבו דין לות דין כל ליליא: ז וארים משה ית ידיה על ימא ודבר יי ית ימא ברוח קדומא תקיף כל ליליא ושוי ית ימא ליבששתא ואתבזעו מיא: ח ועאלו בני ישראל בגו ימא

פירוש רש"י

אם להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים: (ו) ויבא בין מחנה מצרים. משל להלך בדרך ובנו מהלך לפניו; באו לסטים לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחרי; בא זאב מאחרי, נתנו לפניו; באו לסטים לפניו וזאבים מאחרי, נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך 'אנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתי' (תרי עשר, הושע, i:1): ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל, והולך לפניו כדרך כל ללכת כל הלילה. והחשך של ערפל לצד מצרים: ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה: (ז) ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שברוחות, היא הרוח שהקדוש ברוך הוא נפרע בה מן הרשעים, שנאמר 'ברוח קדים אפיצם' (ירמיה ט:לח), 'יבוא קדים רוח ה' (תרי עשר, הושע, ג:מה), 'רוח הקדים שברך בלב ימים' (יחזקאל טז:כח), 'הגה ברוחו הקשה ביום קדים' (ישעיה י:מב): ויבקעו המים. כל מים שבעולם:

(לה) כי אשר ראיתם את מצרים וגו'. מה שראיתם אותם אינו אלא היום; היום הוא שראיתם אותם ו'לא תסיפו' עוד: (לו) ילחם לכם. בשבילכם. וכן 'פי ה' נלחם להם' (לקמן יא:יא), וכן 'אם לאל תריבון' (איוב ג:לה), וכן 'ואשר דבר לי' (בראשית כ:ז), וכן 'האתם תריבון לבעל' (שופטים ד:לב):

סדר יא (א) מה תצעק אלי. למדנו, שהיה משה עומד ומתפלל; אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה. דבר אחר: 'מה תצעק אלי' עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמו שנאמר להלן 'על בני ועל פעל ידי תצונני' (ישעיה יח:לד): דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם אלא לסע, שאין הם עומד בפניהם, כדאי הוא זכות אבותיהם [ויג והם] והאמונה שהאמינו בי ויצאו – לקרע להם הימים: (ה) וילך מאחריהם. להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר 'מלאך ה' וכן 'מלאך האלהים', אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין [ויג דין], מלמד, שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל

יֵא

ט בִּיבֶשֶׁה וְהַמִּים לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְׁמָאלָם: וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ
י אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹס פָּרְעָה רֹכְבוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: וַיְהִי בְּאַשְׁמֶרֶת
הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹד אֵשׁ וַעֲנַן וַיִּהְיֶה אֶת מַחֲנֵה
יא מִצְרַיִם: וַיִּסַּר אֶת אַפֵּן מִרְכַּבְתָּיו וַיִּנְהֲגֵהוּ בַּכִּבְדָּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה
מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם:

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם מֵא רביעי ד
יג עַל־רֹכְבוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו: וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת
יד בָּקֶר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ
יז הַיָּם: וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת־הָרֹכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פָּרְעָה
טו הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר בָּהֶם עַד־אֶחָד: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ
טז בִּיבֶשֶׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמִּים לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְׁמָאלָם: וַיֹּשַׁע
יח יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם

תרגום אונקלוס

בִּיבֶשֶׁתָּא וּמֵא לַהוֹן שׁוֹרִין מִימִינְהוֹן וּמִשְׁמָאלְהוֹן: ט וַיִּרְדּוּ מִצְרָאִי וְעָאֻלוּ בְּתַרְיָהוֹן כָּל סוֹסוֹת פָּרְעָה
רְתוּכוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגוֹ יֵמָא: י וְהוּהָ בַּמִּטְרָת צָפְרָא וְאַסְתְּכִי יֵי לְמִשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאִי בַּעֲמֹדָא דְּאִישְׁתָּא וְעֲנָנָא
וּשְׁגִישׁ יֵת מִשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאִי: יא וְאַעֲדִי יֵת גִּלְגְּלִי רְתַכְיָהוֹן וּמִדְּבָרִין לַהוֹן בְּתַקּוּף וְאָמְרוּ מִצְרָאִי נַעֲרוֹק
מִן קָדָם יִשְׂרָאֵל אֲרִי דָא הִיא גְבוּרְתָּא דִּי דַּעֲבַד לַהוֹן קִרְבִּין בַּמִּצְרַיִם: יב וְאָמַר יֵי לְמֹשֶׁה אֲרִים יֵת יָדְךָ עַל יֵמָא
וַיִּתְּבוּן מֵא עַל מִצְרָאִי עַל רְתַכְיָהוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן: יג וְאֲרִים מֹשֶׁה יֵת יָדִיהָ עַל יֵמָא וְתָב יֵמָא לַעֲדָן צָפְרָא
לְתוֹקְפִיהָ וּמִצְרָאִי עֲרָקִין לְקַדְמוֹתֶיהָ וּשְׁנִיק יֵי יֵת מִצְרָאִי בְּגוֹ יֵמָא: יד וְתָבוּ מֵא וְחָפּוּ יֵת רְתַכְיָא וַיֵּת פָּרָשִׁיאַ
לְכָל מִשְׁרֵית פָּרְעָה דַּעֲלָא בְּתַרְיָהוֹן בִּימָא לֹא אִשְׁתָּאָר בְּהוֹן עַד חַד: טו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֶשֶׁתָּא בְּגוֹ יֵמָא וּמֵא
לַהוֹן שׁוֹרִין מִימִינְהוֹן וּמִשְׁמָאלְהוֹן: טז וּפָרַק יֵי בִּיּוֹמָא הַהוּא יֵת יִשְׂרָאֵל מִיַּדָּא דְּמִצְרָאִי וְחִזָּא יִשְׂרָאֵל יֵת מִצְרָאִי

פירוש רש"י

(ט) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה? מגיד, שאין כלם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד:
(י) באשֶׁמֶרֶת הבקר. שלשת חלקי הלילה קרויין אשֶׁמֶרֶת, ואותה שלפני היום קורא אשֶׁמֶרֶת הבקר. ואומר אני: לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, כת אחר כת לשלשה חלקים, לכך קרוי 'אשֶׁמֶרֶת', וזהו שתרגם אונקלוס 'מִטְרָת': וַיִּשְׁקֹף, ויבט, כלומר, פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו 'וְאַסְתְּכִי', אף הוא לשון הבטה, כמו 'שִׁדָּה צִפִּים' (במדבר כה) – 'חָקַל סְכוּתָא': בַּעֲמֹד אֵשׁ וַעֲנַן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו, וטלפי סוסייהם משתמטות: וַיִּהְיֶה. לשון מהומה אשטורד"ישון בלעז, ערבבם, נטל סגנויות שלהם; וּשְׁנִינוּ בַּפָּרָקִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'מִהוּמָה' – הִרְעַמְתָּ קוֹל הוּא, וְזֶה אֵב לְכָלִּי, וַיִּרְעַם ה' בְּקוֹל גָּדוֹל וְגו' עַל פְּלִשְׁתִּים וַיִּהְיֶה' (שמואל ד:יח): (יא) וַיִּסַּר אֶת אַפֵּן מִרְכַּבְתָּיו. מכח האש נשרפו הגלגלים, והמרכבות נגרות, והיושבים בהם נעים ואיכריהם מתפרקים: וַיִּנְהֲגֵהוּ בַּכִּבְדָּת. בהנהגה

שהיא כבדה וקשה להם. במדה שמדדו – 'ויכבד לבו הוא ועבדיו' (לעיל ו:מז) – אף כאן 'וינהגהו בכבדת': נלחם להם במצרים. במצרים. דבר אחר: 'במצרים' – בארץ מצרים, שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם שנשארו במצרים: (יב) וישבו המים. שזקופים ועומדים כחומה, ושובו למקומם ויכסו 'על מצרים': (יג) לפנות בקר. לעת שהבקר פונה לבא: לאיתנו. לתקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו מהממים ומטרפים ורצין לקראת המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין בים, ונתן הקדוש ברוך הוא בהם חיות לקבל היסורין: וינער. 'ושניק', והוא לשון טרוף בלשון ארמי, והרבה יש במדרשי אגדה: (יד) ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכתב למ"ד יתרה, כמו 'לכל כליו תעשה נחשת' (למזן כה). וכן 'לכל כלי המשכן בכל עבדתו' (שם כו), ו'יתדתם ומיתריהם לכל כליהם' (במדבר ד:טז), ואינה אלא תקון לשון: (טז) וירא ישראל את מצרים

יֵא יֵא מֵת עַל־שֹׁפֶת הַיָּם: וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּשַׁלַּח
בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרֵנוּ בִּיהוָה וּבִמֹּשֶׁה עֲבָדָיו:
יֵא אֲזַי יִשִּׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ מִבֹּ
לְאָמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאָה גָאָה סוֹס
יֵט וְרָכְבוּ רָמָה בָּיִם: עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי־לִי

תרגום אונקלוס

מִיתִין עַל כִּיף יָמָא: יֵא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יַת גְּבוּרַת יְדָא רַבְתָּא דְעֵבֶד יֵא בְּמִצְרָאִי וּדְחִילוּ עֲמָא מִן קֳדָם יֵא וַהֲיָמִינוּ בְּמִימְרָא דִּי
וּבְנִבְיָאוֹת מֹשֶׁה עֲבָדֵיהּ: יֵא בְּכֵן שִׁבַּח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַת תּוֹשִׁבְכָתָא הָדָא קֳדָם יֵא וַאֲמָרוּ לְמִימַר נִשְׁבַּח וְנוֹדִי קֳדָם יֵא אֲרִי
אַתְגָּאִי עַל גִּיתְנִיָּא וְגִיאוֹתָא דִּילִיָּה הִיא סוּסִיא וְרָכְבִּיהּ רָמָא בָּיָמָא: יֵט תּוֹקְפִי וְתוֹשִׁבְכָתִי דְחִילָא יֵא אָמַר בְּמִימְרֵיהּ וַהֲוָה לִי
פִירוּשׁ רִשִּׁי

מֵת. שְׁפִלְטָן הָיָה עַל שְׁפָתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל:
'כִּשְׁם שְׁאֲנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה כִּךְ הֵם עוֹלִים מִצַּד אֲחֵר
רְחוּק מִמֶּנּוּ וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ': (יֵא) אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה. אֶת
הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יְדוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא;
וְהִרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נּוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן 'יָד' וְכֵלֶן לְשׁוֹן יָד
מִמֶּשׁ הֵן, וְהַמִּפְרָשׁ יִתְקַן הַלְשׁוֹן אַחֵר עֲנִין הַדְּבָר:
(יֵא) אֲזַי יִשִּׁיר מֹשֶׁה. אֲזַי כְּשֶׁרָאָה הִנֵּס עָלָה בְּלָבוּ שִׁישִׁיר
שִׁירָה. וְכֵן 'אֲזַי יִדְבֵּר יְהוֹשֻׁעַ' (יְהוֹשֻׁעַ וְהָ), וְכֵן 'וּבֵית
יַעֲזָה לְבַת פֶּרְעֹה' (מַלְכִים ה'לד) – חָשַׁב בְּלָבוּ שִׁיעֲשֶׂה
לָהּ. אָף כָּאֵן 'יִשִּׁיר' אָמַר לוֹ לָבוּ שִׁישִׁיר, וְכֵן עָשָׂה –
'וַיֹּאמְרוּ לְאָמֹר אֲשִׁירָה לָהּ'. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁרָאָה הִנֵּס
אָמַר לוֹ לָבוּ שִׁידְבֵּר וְכֵן עָשָׂה 'וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל'
(יְהוֹשֻׁעַ שֵׁם). וְכֵן שִׁירַת הַבָּאָר שֶׁפָּתַח בָּהּ 'אֲזַי יִשִּׁיר
יִשְׂרָאֵל' פֶּרֶשׁ אַחֲרָיו 'עָלִי בָּאָר עָנּוּ לָהּ' (בַּמִּדְבָּר יֵא:לג).
'אֲזַי יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בְּמֶה' (מַלְכִים ט:כח) – פֶּרְשׁוּ בּוֹ חֲכָמֵי
יִשְׂרָאֵל שֶׁבִקֵּשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בָנָה, לְמַדְנּוּ שֶׁהָיָה עַל
שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה נֶאֱמָרָה זֶהוּ לִישָׁב פְּשׁוּטוֹ; אֲבָל
מִדְרָשׁוֹ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָהּ: מִכָּאֵן רָמַז
לְתַחִית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן בְּכֵלֶן, חוּץ מִשֵּׁל
שְׁלֹמֹה שֶׁפֶּרְשׁוֹהוּ: בִּקֵּשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בָנָה; וְאֵין לֹאמַר
וְלִישָׁב לְשׁוֹן הַזֶּה כְּשֶׁאָר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בְּלְשׁוֹן
עֲתִיד וְהֵן מִיד כְּגוֹן 'כִּכָּה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב' (אִיּוֹב א:ה), 'עַל
פִּי ה' יִחַנּוּ' (בַּמִּדְבָּר ח:טז), 'וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעָנָן' (שֵׁם
ז:ז), לְפִי שֶׁהֵן דְּבַר הַהוּא תְּמִיד וְנוֹפֵל בּוֹ בֵּין לְשׁוֹן
עֲתִיד וּבֵין לְשׁוֹן עָבֵר, אֲבָל זֶה שְׁלֹא הָיָה אֶלָּא לְשַׁעֲרָה
אֵינִי יָכוֹל לִישָׁבוּ בְּלְשׁוֹן הַזֶּה: כִּי גָאָה גָאָה.
כְּתִרְגוּמוֹ. דְּבַר אַחֵר: בָּא הַפֶּפֶל לֹאמַר שֶׁעָשָׂה דְּבַר
שְׂאִי אֶפְשָׁר לְבָשׁוֹר וְדָם לַעֲשׂוֹת: כְּשֶׁהוּא נִלְחָם
בְּחִבְרוֹ וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו, מִפִּילּוֹ מִן הַסּוֹס, וְכָאֵן 'סוֹס
וְרָכְבוּ רָמָה בָּיִם', וְכָל שְׂאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי
זוּלָתוֹ נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן גָּאוֹת, כְּמוֹ 'כִּי גָאוֹת עָשָׂה'
(יִשְׁעִיָּה ה:כ), וְכֵן כָּל הַשִּׁירָה תִּמְצָא כְּפוּלָה 'עֲזִי וְזִמְרַת
יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה', 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ' וְכֵן
כָּלֵם. דְּבַר אַחֵר: 'כִּי גָאָה גָאָה' – עַל כָּל הַשִּׁירָה וְכָל
מֶה שֶׁאֶקְלָס בּוֹ עוֹד יֵשׁ תּוֹסַפֶּת, וְלֹא כְּמַדַּת מֶלֶךְ
בְּשֵׁר וְדָם שֶׁמְקַלְסִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ: סוֹס וְרָכְבוּ.
שְׁנִיָּהם קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה, וְהַמֵּים מַעֲלִין אוֹתָן לְרוֹם
וַיּוֹרְדִים לַעֲמֹק וְאֵינֶן נִפְרָדִין: רָמָה. הַשְׁלִיד; וְכֵן

יֵאָהֳבִי וְאַרְמְנָהּוּ:	זֶה אֱלֹהֵי וְאַנְהוּ	אֱלֹהֵי	בשלח
כָּאֵבִי וְאַרְמְנָהּוּ:	יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה		
כָּאֵשְׁמוֹ:	מִרְכַּבַּת פָּרְעָה וַחֲלוּ יָרָה בֵּינָם	וּמִבְחָר	
כָּבִשְׁלֹשִׁי טַבְּעוּ בֵּימ־סוּף:	תַּהֲמַת יִכְסִּימוּ יִרְדּוּ בַּמְצוּלָת כְּמוֹ-		
כָּגֶ אָבִן:	יִמְיֶנָּה יְהוָה נֶאֱדָרִי בַּכָּח	יִמְיֶנָּה	
כֹּד יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב:	וּבָרַב גְּאוּנָּה תַּהֲרֵס		

תרגום אונקלוס

לְפָרִיק דִּין אֱלֹהֵי וְאַבְנֵי לִיהּ מִקְדָּשׁ אֱלֹהָ דְאַבְהָתִי וְאַפְלַח קְדָמוֹהִי: כֹּד יִי מֵאֲרִי נִצְחָן קָרְבִּיא יִי שְׁמִיהּ: כֹּא רְתִפִּי פָרְעָה וּמִשְׁרִיתִיה שְׁדִי בִימָא וּמִבְחָר גְּבֻרָהּ אִטְבְּעוּ בִימָא דְסוּף: כָּב תַּהוּמִיא חָפוּ עֲלִיהוֹן נַחְתּוּ לְעוּמְקִיא כְּאַבְנָא: כָּג יִמְיֶנָּה יִי אֲדִירָא בְּחִילָא יִמְיֶנָּה יִי תִבְרַת סְנָאָה: כֹּד וּבִסְגִי תוּקְפָךְ תִּבְרַתְנוּן

פירוש רש"י

כְּמוֹ אָבִן. וּבִמְקוֹם אַחֵר 'צִלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת', וּבִמְקוֹם אַחֵר 'אִכְלָמוּ כְּשֶׁשׁ' – הִרְשָׁעִים כְּשֶׁשׁ, הוֹלְכִים וּמִשְׁרָפִים עוֹלִין וְיֹרְדִין; בִּינּוֹנִים כְּאָבִן וְהַכְּשִׁירִים כְּעוֹפֶרֶת – שֶׁנֶּחֱזוּ מִיָּד: (כָּג) יִמְיֶנָּה יִמְיֶנָּה. שְׁתֵּי פְעָמִים: כְּשִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם הַשְּׁמָאֵל נַעֲשִׂית יִמִּין: יִמְיֶנָּה ה' נֶאֱדָרִי בַּכָּח. לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל וּיִמְיֶנָּה הַשְּׁנִית 'תִּרְעֵץ אוֹיֵב'; וְלִי נִרְאָה: אוֹתָהּ יִמִּין עֲצָמָה 'תִּרְעֵץ אוֹיֵב', מִה שְׁאִי אֶפְשָׁר לָאֵדָם – לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכּוֹת בְּיָד אַחַת; וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יִמְיֶנָּה הַנֶּאֱדָרֶת בַּכָּח מִה מְלָאכְתָּהּ? 'יִמְיֶנָּה ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב'. וְכַמָּה מִקְרָאוֹת דְּגַמְתּוּ 'כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ ה' כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ יֹאבְדוּ' (תהלים סדר יג פסוק כז, מִזְמוֹר צֹא שְׁלֹנוּ פִּסּוּק י), 'עַד מָתִי רִשְׁעִים ה' עַד מָתִי רִשְׁעִים יַעֲלֹזוּ' (תהלים סדר יג פסוק מא, מִזְמוֹר צֹא שְׁלֹנוּ פִּסּוּק ג), 'נִשְׂאֹז נְהֲרוֹת ה' נִשְׂאֹז נְהֲרוֹת קוֹלָם' (תהלים סדר יג פסוק לו, מִזְמוֹר צֹא שְׁלֹנוּ פִּסּוּק ג), 'לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ' (תהלים סדר טז פסוק כט, מִזְמוֹר קִיג שְׁלֹנוּ פִּסּוּק ט), 'אֶעֱנֶה נָאִם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשְּׁמַיִם' (תרי עשר, הוֹשֵׁעַ, א:לב), 'אֲנֹכִי לֹה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה' (שופטים ג:כח), 'עוֹרִי עוֹרִי דְּבוּרָה עוֹרִי עוֹרִי דְּבָרִי שִׁיר' (שם לו) 'תִּרְמָסְנָה רַגְלִי רַגְלִי עֲנִי' (ישעיה י:ט) 'וְנָתַן אֶרֶץ לְנַחֲלָה וְכוּ' נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ' (תהלים סדר יח פסוק פו–פו, מִזְמוֹר קלג שְׁלֹנוּ פִּסּוּק כא–כב): נֶאֱדָרִי. הִיוֹד יִתְרָה, כְּמוֹ רִבְתִּי עִם' (איכה, קִינָה א:א) 'שְׁרָתִי בַּמְדִּינוֹת' (שם), 'גִּנְבָתִי יוֹם' (בראשית כט:ז): תִּרְעֵץ אוֹיֵב. תְּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמִשְׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב, וְדוֹמָה לוֹ וְיִרְעָצוּ וְיִרְצָצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹפְטִים (ח:ח): (כד) וּבָרַב גְּאוּנָּה. אִם הָיִד בְּלֶבֶד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב, כְּשֶׁהוּא מְרוֹמֵם בָּרַב גְּאוּנוֹ אֲזִי יִהְיֶה קָמִיּוּ. וְאִם בָּרַב גְּאוּנוֹ לְבַד אוֹיְבֵיו נִהְרָסִים, קָל וַחֲמֹר כְּשֶׁשָּׁלַח בָּם חֲרוֹן אַף – 'אִכְלָמוּ': תַּהֲרֵס. תְּמִיד אֶתָּה הוֹרֵס קָמִיךָ הַקָּמִים נִגְדָּךְ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנִגְדָּךְ? אֵלֹהֵי הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ יִהְיִימוּ' (תהלים סדר יא פסוק צו, מִזְמוֹר פב שְׁלֹנוּ פִּסּוּק ג), וְמִה הִיא הַהֶמְיָה? 'עַל עֲמָךְ יַעֲרִימוּ סוּד' (שם צז, דִּבְהַתְּאֻמָּה), וְעַל זֶה קוֹרָא אוֹתָם אוֹיְבֵיו שֶׁל מְקוֹם:

וְיַעֲזוֹב' (לעיל ו:לד) – הָיָה לוֹ לומר 'עֲזוֹב': זֶה אֱלֹהֵי. בְּכַבּוּד נִגְלָה עֲלֵיהֶם וְהָיוּ מְרִאִין אוֹתוֹ בְּאַצְבָּע; רִאֲתָה שְׁפָחָה עַל הַיָּם מִה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים: וְאַנְהוּ. אוֹנֶקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹה – 'נוֹה שְׁאָנָן' (ישעיה יג:כג), 'לָנוּה צֹאן' (שם כז:ב). דְּבָר אַחֵר: 'וְאַנְהוּ' – לְשׁוֹן נוֹי, אֶסְפֵּר נוֹי וְשִׁבְחוּ לְבָאֵי עוֹלָם. כְּגוֹן 'מִה דוֹדֶךָ מְדוּד' (שיר השירים פסוק ע), 'דוֹדִי צַח וְאֲדוֹם' (שם עא) וְכָל הַעֲנָנִים: אֱלֹהֵי אָבִי. הוּא זֶה וְאַרְמְנָהּוּ: אֱלֹהֵי אָבִי. לֹא אֲנִי תַחֲלַת הַקִּדְשָׁה, אֲלֹא מַחֲזָקָת וְעוּמָדָת לִי הַקִּדְשָׁה וְאַלְהוּתוֹ עַלִי מִימֵי אֲבוֹתִי: (כ) ה' אִישׁ מִלְחָמָה. בַּעַל מִלְחָמוֹת, כְּמוֹ 'אִישׁ נַעֲמִי' (רות פסוק ג) וְכָל 'אִישׁ' וְ'אִישֶׁךָ' מִתְּרַגְּמִין 'בַּעַל'. וְכֵן 'וַחֲזָקָתָהּ וְהִיִּיתָ לְאִישׁ' (מלכים ב:ח) – לְגִבּוֹר: ה' שְׁמוֹ. מִלְחָמוֹתָיו לֹא בְּכָלִי זִין, אֲלֹא בְשִׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שְׁאָמַר דוֹד וְאַנְכִי בָא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת' (שְׁמוּאֵל יא:ט). דְּבָר אַחֵר: 'ה' שְׁמוֹ' – אֵף בְּשַׁעַה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם בְּאוֹיְבָיו, אוֹחֲזֵה הוּא בְּמִדָּתוֹ לְרַחֵם עַל קוֹרְאָיו [וְיִגְ בְּרוּאִין] וְלִזְנוֹן אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם; וְלֹא כְּמִדָּת מַלְכֵי אֲדָמָה, כְּשֶׁהוּא עֲסוּק בְּמִלְחָמָה פּוֹנֶה עֲצָמוֹ מִכָּל עֲסָקִים וְאֵין בּוֹ כַּח לַעֲשׂוֹת זֶה וְזֶה: (כא) יָרָה בֵּינָם. 'שְׁדֵי בִימָא', לְשׁוֹן יָרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'אוֹ יָרָה יִירָה' (לִקְמָן טו:ח), תַּרְגוּם אוֹנֶקְלוֹס 'אוֹ אֲשִׁתְּדָּאָה יִשְׁתְּדִי', וְהִתְ'וּ מִשְׁמַשְׁת בְּאֵלֹהֵי בְּמִקְוֹם יִתְפַּעַל: וּמִבְחָר. שֵׁם דְּבָר. כְּמוֹ 'מִרְכַּב' (ויקרא יא:ט), 'מִשְׁכָּב' (שם ד), 'מִקְרָא קִדְשׁ' (לעיל ח:כז): טַבְּעוּ. אֵין טַבְּיַעָה אֲלֹא בְּמִקְוֹם טִיט, כְּמוֹ 'טַבְּעָתִי בִּינוֹן מְצוּלָה' (תהלים סדר ט פסוק מ, מִזְמוֹר סח שְׁלֹנוּ פִּסּוּק ג), 'וְיִטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט' (ירמיה כב:לד). מְלָמֵד, שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט, לְגַמֵּל לָהֶם כְּמִדָּתָם, שֶׁשֶּׁעָבְדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲמֹר וּבִלְבָבִים: (כב) יִכְסִּימוּ. כְּמוֹ 'יִכְסוּם'. וְהִיוֹד הָאֲמַצְעִית יִתְרָה בּוֹ וְדָרָךְ מִקְרָאוֹת בְּכָךְ, כְּמוֹ 'וּבִקְרָךְ וְצֹאנָךְ יִרְבִּין' (דברים ז:כח), 'יִרְוִין מִדְשֵׁן בִּיתְךָ' (תהלים סדר ה פסוק י, מִזְמוֹר לה שְׁלֹנוּ פִּסּוּק ט), וְהִיוֹד הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁמִּשְׁמַעָה לְשׁוֹן עֲתִיד, כְּךָ פָּרְשָׁהּ: 'טַבְּעוּ בֵּימֵי סוּף' כְּדִי שִׁיחֲזְרוּ הַמַּיִם וּיִכְסּוּ אוֹתָם. יִכְסִּימוּ. אֵין דוֹמָה לוֹ בְּמִקְרָא בְּנִקְדָּתוֹ, וְדָרְכוֹ לִהְיוֹת נִקְוֵד 'יִכְסִּימוּ' בְּמִלָּאפּוּם:

יֵאָהֳרָא	כֹּה	קָמַיִךְ	תִּשְׁלַח חֲרֹנֶךָ יֵאָכְלֻמוּ כֶּקֶשׁ:	וּבְרוּחַ	בשלה
אֶפֶיךָ	נַעֲרָמוּ מִים	נִצְבּוּ כְמוֹ-נֶדֶד			
כֹּה	נִזְלִים	קִפְאוּ תְהִמָּת בְּלִבֵּי-יָם:	אָמַר		
אֹיִב	אֶרְדָּף אֲשִׁיג	אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאמוּ			
כֹּה	נִפְשִׁי	אָרִיק חֲרָבִי תִּוְרִישְׁמוּ יָדַי:	נִשְׁפָּת		
	בְּרוּחְךָ	פָּסְמוּ יָם	צָלְלוּ כַּעֲזוּפֹרֶת בָּמִים		
כֹּה	אֲדִירִים:	מִי-כְמֹכָה בָּאֵלִם יִהְיֶה	מִי		
	כְּמֹכָה	נֶאֱדָר בִּקְדָשׁ	נִוְרָא תְהִלָּת עֲשֵׂה		

תרגום אונקלוס

לְדַקְמוּ עַל עַמְךָ שְׁלַחַת רוּחְךָ שִׁיעִינוּן כְּנוּרָא לְקִשָּׁא: כֹּה וּבְמִימֵר פּוֹמֶךְ חֲכִימוּ מִיָּא קָמוּ כְּשׁוּר אֲזִלֵּיא קְפוּ תְהוּמֵי בְּלָבָא דִּימָא: כֹּה דִּהוּה אָמַר סְנָאָה אֶרְדּוּף אֶדְבִּיק אֶפְלִיג בְּזַתָּא תִּסְבַּע מִנְהוּן נִפְשֵׁי אֲשִׁלוּף חֲרָבִי תִּשְׁעִינוּן יָדַי: כֹּה אָמַרְתָּ בְּמִימֵרְךָ חָפָא עֲלֵיהוּן יָמָא אֲשִׁתְּקַעוּ כְּאֶבְרָא בְּמִינִן תִּקִּיפִין: כֹּה לִית בַּר מִנְךָ אֵת הוּא אֱלֹהָא יִי לִית אֱלֹהָ אֵלָא אֵת אֲדִיר בְּקוּדְשָׁא דְחִיל פִּירוּשׁ רְשִׁי

כְּאֶבְרָא, וְהַמִּים זֹרְקִים אֶת הַמַּצְרִים עַל הָאֵבֶן בְּכַח וּנְלַחְמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קִשִּׁי: בְּלָב יָם. בְּחֹזֶק הַיָּם; וְדָרְךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן. 'עַד לֵב הַשָּׁמַיִם' (דברים ד:יח) 'בְּלָב הָאֱלֹהִים' (שמואל ל:כד) – לְשׁוֹן עֲקָרוֹ וְתִקְפוֹ שֶׁל דָּבָר: (כֹּה) אָמַר אוֹיֵב. לַעֲמוֹ כְּשִׁפְתָם בְּדָבָרִים, אֶרְדָּף וְאֲשִׁיגָם וְאֲחַלֵּק שָׁלָל עִם שָׂרֵי וְעַבְדֵי: תִּמְלָאמוּ. תִּמְלָא מֵהֶם: נִפְשֵׁי. רוּחִי וּרְצוֹנִי; וְאֵל תִּתְּמָה עַל תִּבְּה הַמַּדְבֵּרֶת בְּשִׁתִּים 'תִּמְלָאמוּ' תִּמְלָא מֵהֶם, יֵשׁ הַרְבֵּה בְּלִשׁוֹן הַזֶּה 'כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָנִי' (שופטים א:טו) כְּמוֹ נִתְּנָה לִי, וְלֹא יָכֹלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֵם (בראשית לג:ד) כְּמוֹ דָּבָר עָמוּ, 'בְּנִי יִצְחָק' (ירמיה ו:כג) כְּמוֹ יִצְחָק מִמֶּנִּי, 'מִסְפָּר צַעֲדֵי אֲגִידָנוּ' (איוב ו:פ) כְּמוֹ אֲגִיד לּוֹ, אֵף כָּאֵן 'תִּמְלָאמוּ' תִּמְלָא נִפְשֵׁי מֵהֶם: אָרִיק חֲרָבִי. אֲשִׁלֵּף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מְרִיק אֶת הַתַּעַר בְּשִׁלְפָתוֹ וְנִשְׁאָר רִיק – נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן הֶרְקָה, כְּמוֹ 'מְרִיקִים שְׁקִיחָם' (בראשית לח:יח), 'וְכִלְיוֹ יִרְקוּ' (ירמיה כז:כא); וְאֵל תֹּאמַר: אֵין לְשׁוֹן רִיקוֹת נוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא אֵלָא עַל הַתִּיק וְעַל הַשֶּׁק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל הַיֵּין. וְלִדְחֹק וּלְפָרֵשׁ 'אָרִיק חֲרָבִי' כְּלִשׁוֹן 'וְיָרֵק אֶת חֲנִיכִיו' (בראשית יא:יד) – אֲזִדִּין בְּחֲרָבִי. מְצִינוּ הַלְשׁוֹן מוֹסֵב אֵף עַל הַיּוֹצֵא: 'שִׁמֵּן תוֹרֵק' (שיר השירים פסוק ג), 'וְלֹא הוֹרֵק מִכְּלִי אֵל כְּלִי' (ירמיה כז:כ) – 'לֹא הוֹרֵק הַכְּלִי' אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֲלֵא 'לֹא הוֹרֵק הַיֵּין מִכְּלִי אֵל כְּלִי' – מְצִינוּ הַלְשׁוֹן מוֹסֵב עַל הַיֵּין. וְכֵן 'וְהִרְיָקוּ חֲרָבוֹתָם עַל יָפִי חֲכֻמָּתְךָ' (יחזקאל טז:מה) דְּחִירָם: תּוֹרִישְׁמוּ. לְשׁוֹן רִישׁוֹת וְדִלּוֹת, כְּמוֹ 'מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר' (שמואל א:לה): (כֹּה) נִשְׁפָּת. לְשׁוֹן הַפְּחָה, וְכֵן 'וְגַם נִשְׁף בָּהֶם' (ישעיה טז:כד): צָלְלוּ. שָׁקַעוּ, עָמְקוּ, לְשׁוֹן מְצוּלָה: כַּעֲזוּפֹרֶת. אָבַר, פְּלוּ"ם בְּלַעֲזָ: (כח) בָּאֵלִם. בְּחֻזְקִים, כְּמוֹ 'וְאֵת אֵילֵי הָאֶרֶץ לָקַח' (יחזקאל טז:יז), 'אֵילוֹתַי לְעִזְרָתִי חוֹשֵׁה' (תהלים סדר ג פסוק לה, מִזְמוֹר כֹּא שְׁלֵנוּ פִּסְקוֹ כ): נוֹרָא תְהִלָּת. יִרְאוּ מִלְּהִגִּיד תְּהִלּוֹתֶיךָ, פֶּן יִמְעָטוּ, עַל כֵּן: 'לֶךְ דְּמִיָּה תְהִלָּה' (תהלים סדר ח פסוק צב, מִזְמוֹר טוֹ שְׁלֵנוּ פִּסְקוֹ כ):

(כֹּה) וּבְרוּחַ אֶפֶיךָ. רוּחַ הַיּוֹצֵא מִשְׁנֵי נְחִירִים שֶׁל אֵף; דְּבַר הַפְּתוּב כְּכִיכּוֹל בְּשִׁכְיָה דְּגִמְתָּ מְלֶךְ בְּשׁוֹר וְדָם כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אֶזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּא שֶׁיּוֹכְלוּ לְהִבִּין דְּבַר; כְּשֶׁאֲדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְחִירָיו וְכֵן עֲלֶה עֲשֵׂן בְּאֶפֶס (תהלים סדר ב פסוק טג, מִזְמוֹר יז שְׁלֵנוּ פִּסְקוֹ ט), וְכֵן 'וּמִרוּחַ אֶפֶס יָכֹלוּ' (איוב א:ע) – וְזֶהוּ שֶׁאָמַר 'לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ אִפִּי' (ישעיה כח:א) – כְּשֶׁזֶּעַפּוֹ נָחָה נְשִׁימָתוֹ אֶרְכָּה, וְכִשְׁהוּא כּוֹעֵס נְשִׁימָתוֹ קֶצְרָה. 'וְתִהְיֶה אֲחֻטָּם לָךְ' – וּלְמַעַן תְּהִלָּתִי אֲשִׁים חֲטָם בְּאִפִּי לְסִתָּם נְחִירֵי בִפְנֵי הָאֵף וְהַרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצֵאוּ. 'לָךְ' בְּשִׁבִּילְךָ. 'אֲחֻטָּם' כְּמוֹ 'נֶאֱקָה בְּחֻטָּם' בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ (דף נא:א) כֵּן נִרְאָה בְּעֵינֵי. וְכֵל 'אֵף' וְ'חֲרוֹן' שֶׁבְּמִקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן. 'חֲרָה אֵף' (ישעיה ב:כט) כְּמוֹ 'וְעֶצְמִי חֲרָה מִנִּי חֲרָב' (איוב ו:מב) – לְשׁוֹן שְׂרָפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנְּחִירִים מִתְחַמְמִים וְנִחְרִים בְּעַת הַקֶּצֶף. 'וְחֲרוֹן' מִגְזֵרֶת 'חֲרָה' כְּמוֹ 'רְצוֹן' מִגְזֵרֶת 'רְצָה', וְכֵן 'חֲמָה' לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר 'וְחֲמָתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ' (אסתר א:יב), וּבִנְחוּחַ הַחֲמָה אוֹמֵר נִתְקַרְרָה דַּעַתוֹ: נַעֲרָמוּ מִים. אוֹנֵקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן עֲרִמִימוֹת; וְלְשׁוֹן צַחוֹת הַמִּקְרָא כְּמוֹ 'עֲרִמַת חֲטָיִם' (שיר השירים פסוק צב), 'וְנִצְבּוּ כְמוֹ נֶדֶד' יוֹכִיחַ: נַעֲרָמוּ מִים. מִמוֹקֵד רוּחַ שֶׁיּוֹצֵא מֵאֶפֶס יִבְשׁוּ הַמִּים וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכִרְיּוֹת שֶׁל עֲרָמָה, שֶׁהֵם גְּבוּהִים: כְּמוֹ נֶדֶד. כְּתִרְגוּמוֹ 'כְּשׁוֹר' – כְּחוּמָה: נֶדֶד. לְשׁוֹן צְבוּר וְכְנוּס, כְּמוֹ 'נֶדֶד קֶצֶיר בְּיוֹם נִחְלָה' (ישעיה ז:כא), 'כְּנֵס כְּנֵד' (תהלים סדר ד פסוק נז, מִזְמוֹר לב שְׁלֵנוּ פִּסְקוֹ ז) – לֹא כְּתִב 'כְּנֵס כְּנָאֵד' אֲלֵא כְּנֵד; וְאֵלּוּ הֵיךְ 'כְּנֵד' כְּמוֹ 'כְּנָאֵד' וְ'כּוֹנֵס' לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, הֵיךְ לוֹ לְכַתֵּב 'מְכַנֵּס כְּכְנָאֵד מִי הֵיךְ'; אֲלֵא כּוֹנֵס לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, וְכֵן 'קָמוּ נֶדֶד אֶחָד' (יהושע ב:י), 'וַיַּעֲמֵדוּ נֶדֶד אֶחָד' (שם ז) – אֵין לְשׁוֹן קִימָה וְעִמְדָה בְּנִאדוֹת אֲלֵא בְּחוּמוֹת וְצְבוּרִים. וְלֹא מְצִינוּ נֶאֱדָר נְקוּדָה אֲלֵא בְּמִלָּאפּוּם כְּמוֹ 'שִׁימָה דְּמַעְתִּי בְּנִאדָךְ' (תהלים סדר ז פסוק קז, מִזְמוֹר נה שְׁלֵנוּ פִּסְקוֹ ט), 'אֵת נֶאֱדָר הַחֲלָב' (שופטים ג:כ) קִפְאוּ. כְּמוֹ 'וְכִגְבַּנְהָ תִקְפִּיאֲנִי' (איוב ב:קיט) – שֶׁהִקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ

יֵאָהֳרָא	כֹּהֵן, ל	פֶּלֶא:	נְטִית יְמִינָךְ תְּבַלְעֵמוּ אֶרֶץ:	נְחִית	בשלח
בְּחֶסֶדְךָ	עִם-זֹו גְּאֻלָּתְךָ		נִהְלַתְּ בְּעֶזְךָ אֶל-נֹה		
לֹא קִדְשָׁךְ:	שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן		חֵיל		
לֹב אֲחֹז יֹשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים:	אֲז נִבְהִלּוּ אֱלֹופֵי				
אֲדֹם	אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחָזְמוּ רַעַד		נִמְגֹו		
לֹג כָּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן:	תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה				
וּפָחַד	בְּגִדְל זָרוּעֶךָ יִדְמוּ כְּאֶבֶן		עֲד-		
יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה	עֲד-יַעֲבֹר עִם-זֹו				
לֹד קִנִּיתְךָ:	תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ בְּהָר נִחְלָתְךָ		מְכוֹן		
לְשִׁבְתְּךָ פַּעֲלָתְךָ יְהוָה	מִקְדָּשְׁ אֲדֹנֵי כֹוֹנְנוּ				
לֹה, לֹו יִדְיָךְ:	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֵלָם וָעֶד:		כִּי		
כָּא סוּס פָּרְעָה בִּרְכָבוֹ וּבִפְרָשָׁיו בָּיִם	וַיֵּשֶׁב יְהוָה עֲלֵיהֶם אֶת-מִי				
הַיָּם	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּיבֶשֶׁת בְּתוֹךְ		הַיָּם:		

תרגום אונקלוס

תושב־בְּחֶסֶד עִבִּיד פְּרִישָׁן: כֹּהֵן אֲרִימָת יְמִינָךְ בִּלְעִתְנוֹן אֶרְעָא: ל דְּבִרְהִי בְּטִכּוּתְךָ לְעֵמָא דְּנָן דְּפִרְקָתָא דְּבִרְהִי בְּתוֹקְפָךְ לְדִירָא דְּקוּדְשָׁךְ: לֹא שָׁמְעוּ עַמְמֵיָא וְזַעְזַעוּ דְּחִלָּא אֲחִדְתְּנוֹן לְדִהּוּ יִתְבִּין בְּפִלְשְׁתִּים: לֹב בְּכֵן אֲתַבְּהִילוּ רִבְרִי אֲדֹם תְּקִיפֵי מוֹאָב אֲחִדְתְּנוֹן רְתִיתָא אֲתַבְּרוּ כָּל דְּהוּ יִתְבִּין בְּכְנָעַן: לֹג תְּפֹול עֲלֵיהוֹן אֵימָתָא וְדִחְלִיתָא בְּסִגִּי תוֹקְפָךְ יִשְׁתְּקוֹן כְּאֶבֶן עַד דִּיעֵבֶר עִמָּךְ יִי יִתְ אֲרִנּוֹנָא עַד דִּיעֵבֶר עִמָּךְ דְּנָן דְּפִרְקָתָא יִתְ יִרְדְּנָא: לֹו תַעֲלִינּוֹן וְתִשְׁרִינוֹן בְּטוֹרָא דְּאֲחִסְתְּנָךְ אֲתֵר לְבֵית שְׁכִינְתָךְ אֲתַקִּינְתָּ יִי מִקְדָּשָׁא יִי אֲתַקְנֵהּ יִדְךָ: לֹה יִי מְלִכּוּתִיָּה לְעֵלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֲלֵמָיָא: לֹו אֲרִי עָאלוּ סוּסוֹת פָּרְעָה בְּרִתְכוּהִי וּבִפְרָשׁוּהִי בִּימָא וְאֲתִיב יִי עֲלֵיהוֹן יִתְ מִי יֵמָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלִיכוּ בִּיבֶשֶׁתָּא בְּגוּ יֵמָא:

פירוש רש"י

(כֹּהֵן) נְטִית יְמִינָךְ. כְּשֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֶה יָדוֹ, הַרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהִכָּל נִתּוֹן בְּיָדוֹ וְנוֹפְלִים בְּהִטְיָתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וְה' יִטֶּה יָדוֹ וְכָשֶׁל עוֹזֵר וְנָפַל עֹזֵר' (ישעיה יב:לח), מְשַׁל לְכָלִי זְכוּכִית הַנִּתּוֹנִים בְּיַדִּי אָדָם, מִטֶּה יָדוֹ מֵעַט וְהֵן נוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין: תְּבַלְעֵמוּ אֶרֶץ. מִכָּאֵן שֶׁזָּכוּ לְקַבֵּרָה בְּשֹׁכֵר שֶׁאִמְרוּ 'ה' הִצְדִּיק' (לעיל ו:מ): (ל) נִהְלַתְּ. לְשׁוֹן מְנַהֵל; וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם: לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דִקְדָק לְפָרֵשׁ אַחֵר לְשׁוֹן הָעִבְרִית: (לֹא) יִרְגְּזוּן. מִתְרַגְּזִין: יֹשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים. מִפְּנֵי שֶׁהִרְגוּ אֶת בְּנֵי אֲפָרַיִם שֶׁמָּהְרוּ אֶת הַקֶּץ וַיֵּצְאוּ בְּחִזְקָה, כְּמִפְּרָשׁ בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים (ג:ג) וְהִרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת: (לֹב) אֱלֹופֵי אֲדֹם אֵילֵי מוֹאָב. וְהִלָּא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כָּלוּם, שֶׁהָרִי לֹא עֲלִיהֶם הוֹלְכִים? אֲלֹא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת שֶׁהָיוּ מִתְאַוְנִים וּמִצְטַעְרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: נִמְגֹו. נִמְסוּ, כְּמוֹ 'בְּרִבְיָכִים תִּמְלֻגְגְּנָה' (תהלים סדר ח פסוק קא, מִזְמוֹר סֹד שְׁלוֹ פִסּוּק יֵאָהֳרָא, אִמְרוּ: עֲלִינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת

מפתח סדרי התנ"ך שירת הים היא חלק מסדר יא. לעומת זאת, בחלוקה הזרה לפרקים הפסוק הראשון של שירת הים הוא הפסוק הראשון של הפרק. הבדל זה בין החלוקות מופיע גם במתן תורה. המסר היהודי הוא שאירוע שיא איננו עומד בפני עצמו, הוא תלוי בהכנה לקראתו. העם שנכנס לים סוף עד שבאו מים עד נפש, הכין עצמו לנס קריעת הים, והטהרה של שלושת ימי הגבלה היא הבסיס למתן תורה.

יֵא

לֹא וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֶחָת אֶהֱרֹן אֶת־הַתֶּף בִּידָהּ וַתַּצְאֵן כָּל־הַנָּשִׁים מִגְּבֻלָּהּ בַּשִּׁלַּח

לֹא אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבַמַּחֲלֹת: וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאָה גָאָה

לֹט סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם: וַיֹּסַע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף מִדְּ

וַיַּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מַצְאוּ מַיִם:

מ וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתַּת מַיִם מִמֶּרְהָ כִּי מִרְיָם הֵם עַל־כֵּן

מֵא, מֵב קָרָא־שָׁמָּה מֶרְהָ: וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נַּשְׁתָּה: וַיִּצְעַק

אֶל־יְהוָה וַיֹּרְהוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֶׁם

מֵג שֶׁם לֹו חֹק וּמִשְׁפָּט וְשֶׁם נִסְהוּ: וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ וַהֲיֵשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו

כָּל־הַמִּחְלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בַּמִּצְוִיִּם לֹא־אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה

תרגום אונקלוס

לֹא וְנִסִּיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אַחְתִּיהָ דְּאֶהֱרֹן יְתָ תוּפָא בִידָהּ וּנְפָקָא כָּל נְשִׂיאָ בְּתִרְהָא בְּתוּפִין וּבְחֻנְגִין: לֹא וּמַעֲנִיא לְהוֹן מִרְיָם שְׁבָחוּ וְאוֹדוּ קָדָם יְיָ אֲרִי אַתְּגֵיאַ עַל גִּיּוֹתֵנִיא וְגִיאוֹתָא דִּילִיהָ הִיא סוּסִיא וְרִכְבִּיהָ רָמָא כִּימָא: לֹט וְאַטִּיל מֹשֶׁה יְתָ יִשְׂרָאֵל מִימָא דְּסוּף וּנְפָקוּ לְמִדְבָּרָא דְּחֻגְרָא וְאוֹלוּ תִלְתָּא יוֹמִין בַּמִּדְבָּרָא וְלֹא אִשְׁכְּחוּ מַיָּא: מ וְאַתּוּ לְמֶרְהָ וְלֹא יָכִילוּ לְמַשְׁתִּי מִיָּא מִמֶּרְהָ אֲרִי מִרְרִין אֲנוֹן עַל כֵּן קָרָא שָׁמָּה מֶרְהָ: מֵא וְאַתְרַעְמוּ עִמָּא עַל מֹשֶׁה לְמִימַר מַה נַּשְׁתִּי: מֵב וְצִלִּי קָדָם יְיָ וְאַלְפִיהָ יְיָ אַעָא וְרָמָא לְמִיָּא וּבְסִימּוּ מִיָּא תַמָּן גִּזֹּר לִיהָ קִים וְדִין וְתַמָּן נִסְיָהּ: מֵג וְאַמַּר אִם קִבְּלָא תִקְבִּיל לְמִימָרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ וְדִכְשֵׁר קְדָמוּהִי תַעֲבִיד וְתַצִּית לְפָקוּדוּהִי וְתִטֵּר כָּל קְדָמוּהִי כָּל מַרְעִין דְּשׁוּיָתִי בַּמִּצְוִיִּם לֹא אֲשׁוּיָנוּן עָלֶיךָ אֲרִי אֲנָא

פירוש רש"י

וְאַמָּה (ויקרא כ"א:) - 'הִנֵּה אֲמַתִּי בִלְהָה' (בראשית כ"ח:), 'לִנְפֹשׁ חַיָּה' (שם ב"ד) - 'וְזִהְמַתּוּ חֵיתוֹ לְחֵם' (איוב ו'קכ"ה), 'בֵּין הָרָמָה' (שופטים ג'): - 'וְתִשְׁכְּתוּ הָרָמָתָה' (שמואל ד'כ"ה): (מֵא) וַיִּלְנוּ. לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא, וְכֵן הַתִּרְגוּם לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא 'וְאַתְרַעְמוּ'; וְכֵן דְּרָךְ לְשׁוֹן תְּלוּנָה לְהִסָּב הַדְּבֹר אֶל הָאָדָם: 'מִתְלוֹנֵן', 'מִתְרוּעֵם', וְלֹא יֹאמַר: 'לֹונֵן', 'רוּעֵם'. וְכֵן יֹאמַר הַלּוּעִז דְּקוּמַפְלִינִיט שִׁי, מוֹסָב הַדְּבֹר אֵלָיו בְּאִמְרוֹ שִׁי: (מֵב) שֶׁם שֶׁם לוֹ. בְּמֶרְה נָתַן לָהֶם מַקְצֵת פְּרִשְׁוֹת שֶׁל תוֹרָה שִׁיתַּעֲסֻקוּ בָּהֶם: שְׁבַת וּפְרָה אֲדָמָה וְדִינִין: וְשֶׁם נִסְהוּ. לָעָם, וְרָאָה קָשִׁי עָרְפוּ שֶׁלֹא נִמְלְכוּ בַּמֹּשֶׁה בְּלִשׁוֹן יָפָה: "בִּקֵּשׁ עָלֵינוּ רַחֲמִים שִׁיְהִיו לָנוּ מִיָּם לְשִׁתּוֹת", אֵלָּא נִתְלוֹנְנוּ: (מֵג) אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע. זֹו קִבְּלָהּ, שִׁיקְבְּלוּ עָלֵיהֶם: תַּעֲשֶׂה. הִיא עֲשִׂיהָ: וְהֶאֱזַנְתָּ. תַּטָּה אֲזַנִּים לְדַקֵּק בָּהֶם: כָּל חֻקָּיו. דְּבָרִים שֶׁאֵינָן אֵלָּא גִזְרֵת מֶלֶךְ בְּלֹא שׁוּם טַעַם, וַיִּצֹר הָרַע מִקְנִטָּר עָלֵיהֶם, מַה אֲסוּר בָּאֵלוּ? לָמָּה נֶאֱסְרוּ? כְּגוֹן: לְבִישֵׁת כְּלָאִים וְאֲכִילַת חֲזִיר וּפְרָה אֲדָמָה וְכִיּוּצָא בָּהֶם: לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ. וְאִם אֲשִׁים הָרִי הִיא כְּלֹא הוֹשָׁמָה 'כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ'. זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ; וּלְפִי פֶשׁוּטוֹ: 'כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ' וּמִלְמַדְךָ תוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַעַן תִּנְצֹל מֵהֶם, כְּרוּפָא הִזָּה הָאוֹמֵר לְאָדָם: אֵל תֹּאכַל דְּבַר זֶה פֶּן יִכְיָאֵךְ לִידֵי חֲלִי זֶה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'רַפְּאוֹת תִּהְיֶה לְשִׁרְךָ' (משלי א'ג:)

(לֹא) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה. הִיכֵן נִתְנַבְּאָה? כִּשְׁהִיא 'אֶחָת אֶהֱרֹן', קָדָם שְׁנוּלֵד מֹשֶׁה אֲמָרָה: עֲתִידָה אֲמִי שֶׁתֵּלֵד בֶּן וְכו' כְּדֹאִיתָא בְּסוּטָה. (דף יב'ג:). דְּבַר אַחֵר: 'אֶחָת אֶהֱרֹן' - לְפִי שֶׁמֶסֶר נִפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה, נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ: אֶת הַתֶּף. כָּלִי שֶׁל מִינֵי זָמַר: בְּתַפִּים וּבַמַּחֲלֹת. מְבַטְחֹת הִיוּ צִדְקָנוֹת שֶׁבְּדוֹר שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְהוֹצִיאוּ תַפִּים מִמִּצְרַיִם: (לֹא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם. מֹשֶׁה אָמַר שִׁירָה לְאֲנָשִׁים, הוּא אוֹמֵר וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמִרְיָם אֲמָרָה שִׁירָה לְנָשִׁים: (לֹט) וַיֹּסַע מֹשֶׁה. הִסִּיעַן בְּעַל כְּרַחֲם, שֶׁעָטְרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָן בָּיָם, וּגְדוּלָּה הִיְתָה בְּזַת הֵיִם מִבְּזַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'תּוֹרִי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוּת הַכֶּסֶף' (שִׁיר הַשִּׁירִים פסוק יא) - לְפִיכֹךְ הִצְרָךְ לְהִסִּיעַם בְּעַל כְּרַחֲם: (מ) וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה. כְּמוֹ 'לְמֶרְה', ה"א בְּסוּף תְּבָה בְּמָקוֹם לְמ"ד בְּתַחֲלָתָהּ; וְהַת"ו הִיא בְּמָקוֹם ה"א הַנִּשְׁרָשֶׁת בְּתַבַּת 'מֶרְה', וּבְסִמִּיקְתָּהּ כִּשְׁהִיא נִדְבָקָת לְה"א שֶׁהוּא מוֹסִיף בְּמָקוֹם הַלְמ"ד, תַּהֲפֹךְ הַה"א שֶׁל שְׂרֵשׁ לְת"ו. וְכֵן כָּל ה"א שֶׁהִיא שְׂרֵשׁ בְּנִקְבָּה תַּהֲפֹךְ לְת"ו בְּסִמִּיקְתָּהּ, כְּמוֹ 'חֲמָה אֵין לִי' (ישעיה י"ח) - וְחֻמָּתוֹ בְּעֶרְהָ בּו' (אסתר א'יב), הָרִי הַה"א שֶׁל שְׂרֵשׁ נִהַפְכָת לְת"ו מִפְּנֵי שֶׁנִּסְמְכָה עַל הו"ו הַנוֹסֶפֶת. וְכֵן 'עֶבֶד

מפתח סדרי התנ"ך

הסדר פותח מה־תַּצְעַק אֵלַי והפטרתי בישיעה (כ"ט-כ"ז) וְהָיָה טָרָם־יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע:

יא

מד רפאד:

ויבאו אילמה ושם שתיים עשרה עינת מים מה חמישי ה

יב

א ברעב:

ויאמר יהוה אל-משה הנני ממטיר לכם מו

לחם מן-השמים ויצא העם ולקטו דבר-יום ביום למען אנסנו הילך

ב בתורת אס-לא: והיה ביום הששי והכינו את אשר-יביאו והיה משנה

ג על אשר-ילקטו יום | יום: ויאמר משה ואהרן אל-כל-בני ישראל ערב

תרגום אונקלוס

י: אסד: מו ואתו לאילים ותמן תרי עסר מבועין דמיין ושבעין דקלין ושרו תמן על מיא: מה ונטלו מאילים ואתו כל כנשתא דבני ישראל למדברא דסין דבין אילים ובין סיני בחמישת עסרא יומא לירחא תנינא למפקהון מארעא דמצרים: מו ואתרעמו כל כנשתא דבני ישראל על משה ועל אהרן במדברא: מו ואמרו להון בני ישראל לוי דמיתנא קדם יי בארעא דמצרים פד הוינא יתבין על דודי בשרא פד הוינא אכלין לחמא וסבעין ארי אפיקתון יתנא למדברא הדין לקטלא ית כל קהלא הדין בכפנא: א ואמר יי למשה האנא מחית לכוין לחמא מן שמיא ויפקון עמא וילקטון פתגם יום ביומיה בדיל דאנסינן היתכון באוריתי אס לא: ב ויהי ביום שתינאה ויתקנון ית דיייתון ויהי על חד תרין על דילקטון יום יום: ג ואמר משה ואהרן לכל בני ישראל ברמשא

פירוש רש"י

(מד) שתיים עשרה עינת מים. כנגד שנים עשר שבטים נזדמנו להם: ושבעים תמרים. כנגד שבעים זקנים: (מה) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חניה זו, לפי שבו ביום פלטה החררה שהוציאו ממצרים והצרכו למן, ללמדנו שאכלו משירי הבצק ששים ואחת סעדות, וירד להם המן בששה עשר באיר, ויום אחד בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (דף פז:): (מו) וילוונו. לפי שפלה הלחם: (מז) מי יתן מותנו. שנמות; ואינו שם דבר כמו 'מותנו', אלא כמו 'עשותנו', 'חנותנו', 'שובנו' – לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו; ותרגומנו: 'לוי דמיתנא', 'לוי מתנו' (במדבר יב:לה) – הלואי והיינו מתים:

סדר יב (א) דבר יום ביומו. צרך אכילת יום ילקטו ביומו, ולא ילקטו היום לצרך מחר: למען אנסנו. כי 'אנסנו הילך בתורת' – אם ישמרו מצות התלויות בו: שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקט: (ב) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקט 'יום יום' של שאר ימות השבוע; ואומר אני: 'אשר יביאו והיה משנה' לאחר שיביאו ימצאו בו משנה במדידה על אשר ילקטו וימדו יום יום, וזהו 'לקטו לחם משנה' (לקמן פסוק יט) – בלקיטתו היה נמצא לחם משנה. וזהו 'על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים' (לקמן יג:ב) – נותן לכם ברכה בבית, למלאות העמר פעמים ללחם יומים: (ג) ערב. כמו לערב:

מפתח סדרי התנ"ך

סדר יא מסתיים בעניין רע. הכיצד? יתכן והקריאה בתורה בשבת לא הסתיימה תמיד בפסוק שלפני תחילת הסדר הבא. עדות לכך ניתן לראות במנהג שנשתמר אצל עולי גלות פרס המוסיפים שלושה פסוקים מתחילת סדרת פנחס בסיום קריאת סדרת בלק ובשבת הבאה הם שבים ומתחילים בתחילת סדרת פנחס. כך ניתן להסביר גם את תופעת הסדרים הקצרים מעשרים ואחד פסוקים. וכן כתוב במסכת סופרים (יא:ד): 'ובלבד שיהא בסדר עשרים ואחד פסוקים, ליתן לכל קורא וקורא שלושה, ואם פחות – יוסיף על הסדר הזה מפרשה אחרת'.

בדברים (ז:יח) ויענף וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. רש"י בבראשית (טז:כד 'מן השמים') מסביר את משמעות המסר הערכי שבראש הסדר כאן. סדר יב פותח בהורדת המן שהוא מצרכי היסוד של קיום האדם. עוד קודם לכן, כבר זכו ישראל להגנה מחוסר המדבר על ידי ענני הכבוד ובהמשך הם יזכו לבאר מרים. הפטרת סדר זה פותחת בתיאור מילוי צרכים אלו גם בגאולה העתידית. לא ירעבו ולא יצמאו ולא יפם שרוב ושמש כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם. (ישעיה כ:לא) אנו נוהגים היום לקרוא את המשך הנבואה ונתאמר ציון עזבני ה' בהפטרות שבע דנחמא.

יב

וידעתם כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים: ובקר וראיתם את כבוד יהוה בשמעו את תלנתיכם על-יהוה ונחנו מה כי תלונו [תלינו] עלינו: ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בפקר לשבע בשמע יהוה את תלנתיכם אשר-אתם מלינם עליו ונחנו מה לא-עלינו תלנתיכם כי על-יהוה: ויאמר משה אל-אהרן אמר אל-כל-עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם: ויהי כדבר אהרן אל-כל-עדת בני-ישראל ויפנו אל-המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן:

ח, ט וידבר יהוה אל-משה לאמר: שמעתי את-תלונת בני ישראל דבר מזו ששי ואלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו-לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם: ויהי בערב ותעל השלל ותכס את-המחנה ובבקר יא היתה שכבת הטל סביב למחנה: ותעל שכבת הטל והנה על-פני

תרגום אונקלוס

ותדעון ארי יי אפיק יתכון מארעא דמצרים: ד ובצפרא ותחזון ית יקרא דיין בדשמיען קדמוהי תורעמתכון על יי ונחנא מא ארי מתרעמתון עלנא: ה ואמר משה בדייתין יי לכון ברמשא בסרא למיכל ולחמא בצפרא למסבע בדשמיען קדם יי תורעמתכון דאתון מתרעמין עלוהי ונחנא מא לא עלנא תורעמתכון אלהין על מימרא דיין: ו ואמר משה לאהרן אימר לכל כנשתא דבני ישראל קרובו קדם יי ארי שמיען קדמוהי תורעמתכון: ז והוה כד מליל אהרן עם כל כנשתא דבני ישראל ואתפניאו למדברא והא יקרא דיין אתגלי בעננא: ח ומליל יי עם משה למימר: ט שמיע קדמי ית תורעמת בני ישראל מליל עמהון למימר בין שמישא תיכלון בסרא ובצפרא תסבעון לחמא ותדעון ארי אנא יי אלהכון: י והוה ברמשא וסליקת שליו וחספת ית משריתא ובצפרא הות נחתת טלא סחור סחור למשריתא: יא וסליקת נחתת טלא והא על אפי

פירוש רש"י

במרגלים וילינו עליו את כל העדה' (במדבר יג:כו): (ה) בשר לאכל. ולא לשבע, למדה תורה דרך ארץ, שאין אוכלין בשר לשבע. ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב? לפי שהלחם שאלו כהגן שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא כהגן, שהרבה בהמות היו להם, ועוד, שהיה אפשר להם בלא בשר! לפיכך נתן להם בשעת טרח שלא כהגן: אשר אתם מלינם עליו. את האחרים השומעים אתכם מתלוננים: (ו) קרבו. למקום שהענן ירד: (י) השלל. מין עוף הוא ושמן מאד: היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן, ובמקום אחר הוא אומר 'וברדת הטל וגו'' (במדבר ט:מה) – הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו, והרי הוא כמנח בקפסא: (יא) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת החמה, כדרך טל עולה לקראת החמה. אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתם את פיה ותניחנה בחמה, היא עולה מאליה באויר; ורבותינו דרשו: שהטל עולה מן הארץ באויר. וכעלות שכבת הטל נתגלה המן, וראו והנה על פני המדבר וגו':

וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו 'כי הוצאתם אתנו' (לעיל יא:ז), תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם שגיזו לכם את השלל: (ד) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר בו 'והנה כבוד ה' נראה בענן' (לקמן פסוק ז) נאמר, אלא כך אמר להם: 'ערב וידעתם' כי היכלת בידו לתן תאוותכם, ובשר יתן, אך לא בפנים מאירות יתננה לכם, כי שלא כהגן שאלתם אותו, ומכרס מלאה. והלחם ששאלתם לצורך, בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו, שיורידהו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמנח בקפסא: את תלנתיכם על ה'. כמו 'אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשובין?: כי תלינו עלינו. שתדעו עלינו את הכל: את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב; ועל פרחי אני זקוק לפרש 'תלינו' בלשון תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו. שאלו היה רפה הייתי מפרשו בלשון תפעלו, כמו 'וילן העם על משה' (לקמן יג:יב), או אם היה דגוש ואין בו יו"ד ונקרא 'תלוננו', הייתי מפרשו לשון תלוננו. עכשו הוא משמע תלינו את אחרים, כמו

יב

יב המדבר דק מחספס דק כפפר על-הארץ: ויראו בני-ישראל ויאמרו

בשלח

איש אל-אחיו מן הוא כי לא ידעו מה-הוא ויאמר משה אליהם הוא

יג הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה: זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו

ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשותיכם איש לאשר באהלו

יד, טו תקחו: ויעשו-כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט: וימדו בעמר

טז ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי-אכלו לקטו: ויאמר

יז משה אליהם איש אל-יותר ממנו עד-בקר: ולא-שמעו אל-משה ויותרו

יח אנשים ממנו עד-בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה: וילקטו

יט אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחס השמש ונמס: ויהי ביום הששי

לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל-נשיאי העדה ויגידו

כ למשה: ויאמר אליהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת-קדש ליהוה

תרגום אונקלוס

מדברא דעדק מקלף דעדק כגיר כגלידא על ארעא: יב ויחזו בני ישראל ואמרו גבר לאחיהי מנא הוא ארי לא ידעין מא הוא ואמר משה להון הוא לחמא דיהב יי לכוון למיכל: יג דין פתגמא דפקיד יי לקוטו מניה גבר לפום מיכליה עומרא לגולגולתא מנין נפשתכון גבר לדבמשכניה תסבון: יד ועבדו כן בני ישראל ולקטו דאסגי ודאזער: טו וכלו בעומרא ולא אותר דאסגי ודאזער לא חסר גבר לפום מיכליה לקטו: טז ואמר משה להון אנש לא ישאר מניה עד צפרא: יז ולא קבילו מן משה ואשאריו גבריא מניה עד צפרא ורחיש רחשא וסרי ורגיו עליהון משה: יח וילקטו יתיה בצפר בצפר גבר כפום מיכליה ומא דמשתאר מניה על אפי חקלא כד חמא עלוהי שמשא פשר: יט והוה ביוםא שתיתא לקטו לחמא על חד תרין תרין עומרין לחד ואתו כל רברבי כנשתא וחויאו למשה: כ ואמר להון הוא דמליל יי שבא שבתא קודשא קדם יי

פירוש רשי

לא מצא חסר מעמר לגלגלת, וזהו נס גדול שנעשה בו: (יז) ויותרו אנשים. דתן ואבירם: וירם תולעים. לשון רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך, שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע, כענין שנאמר 'ולא הבאיש ורמה לא היתה בו' (לקמן פסוק כא), וכן דרך כל המתליעים: (יח) וחס השמש ונמס. הנשאר בשדה נעשה נחלים ושותים ממנו אילים וצבאים, ואמות העולם צדין מהם וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה שבחן של ישראל: ונמס. 'פשר', לשון פושרים, על ידי השמש מתחמם ומפשיר ונמס. דיטאנפיר. ודגמתו בסנהדרין בסוף ארבע מיתות (דף טז:): (יט) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם באהליהם מצאו כפלים, 'שני העמר לאחד'; ומדרש אגדה: 'לחם משנה' – משנה: אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו: ויגידו למשה. שאלוהו: 'מה היום מימים?' ומכאן יש ללמד שעדין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוו לומר להם 'והיה ביום הששי והכינו וגו'' (לעיל פסוק ב), עד ששאלוהו את זאת. אמר להם 'הוא אשר דבר ה' (פסוק כ), שנצטויתי לומר לכם. ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו: 'עד אנה מאנתם' (לקמן יא:א) ולא הוציאו מן הכלל:

דק. דבר דק: מחספס. מגלה, ואין דומה לו במקרא; ויש לומר 'מחספס' – לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה: כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחספס בתוכו בין שתי שכבות הטל; ואונקלוס תרגם: 'מקלף' לשון 'מחשף הלכן' (בראשית כח:טז): כפפר. כפור ילידא בלעז 'דעדק כגיר', 'כאבני-גר' (ישעיה י:מג), והוא מין צבע שחור כדאמרין גבי כסוי הדם 'הגיר והזניף'. 'דעדק כגיר כגלידא על ארעא' – 'דק' היה כגיר ושוכב מגלד כקרח על הארץ. וכן פרושו: 'דק כפפר' – שטוח, קלוש ומחבר כגליד. דק טינבי"ש בלעז שהיה מגליד גלד דק מלמעלה. ו'כגיר' שתרגם אונקלוס, תוספת הוא על לשון העברית ואין לו תבה בפסוק: (יב) מן הוא. הכנת מזון הוא, כמו 'וימן להם המלך' (דניאל א:ה): כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו בשמו: (יג) עמר. שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עמר לכל גלגלת: (יד) המרבה והממעט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשבאו לביתם מדדו בעמר איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקט לא העדיף על עמר לגלגלת אשר באהלו, והממעט ללקט

יב

מָחָר אֶת אֲשֶׁר-תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר-תִּבְשְׁלוּ בְשָׁלוֹ וְאֶת כָּל-הָעֹדֶף בַּשֶּׁלַח

כֹּא הִנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד-הַבֹּקֶר: וַיִּנְיחוּ אֹתוֹ עַד-הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה
כֹּב מֹשֶׁה וְלֹא הִבָּאִישׁ וְרִמָּה לֹא-הָיְתָה בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם
כֹּג כִּי-שֶׁבֶת הַיּוֹם לִיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֶהוּ
כֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבַּת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן-הָעַם

יג א לָלֶקֶט וְלֹא מִצָּאוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה מַח

ב עַד-אֲנִה מֵאַנְתֶּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי: רְאוּ כִי-יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשִּׁבַּת
עַל-כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ | אִישׁ תַּחְתּוֹ
ג אֶל-יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
ד וַיִּקְרָאוּ בֵּית-יִשְׂרָאֵל אֶת-שְׁמוֹ מֶן וְהוּא כְזָרַע גֹּד לָבֶן וְטַעְמוֹ כְּצִפְיִיחַת
ה בְּדָבָשׁ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הֵעֵמָּה מִמֶּנּוּ
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יִרְאוּ אֶת-הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאכֵלְתִּי אֶתְכֶם

תרגום אונקלוס

מחר ית דאתון עתידין למיפא איפו וית דאתון עתידין לבשלא בשילו וית כל מותרא אצנעו לכוך למטרא עד צפרא: כא
ואצנעו יתיה עד צפרא כמא דפקיד משה ולא סרי ורחשא לא הות ביה: כב ואמר משה אכלוהי יומא דין ארי
שבתא יומא דין קדם יי יומא דין לא תשכחוניה בחקלא: כג שתא יומין תלקטוניה וביומא שביעאה שבתא
לא יהי ביה: כד והנה ביומא שביעאה נפקו מן עמא למלקט ולא אשכחו:
אמתי אתון מסרכין למטר פקודי ואוריית: כה חזו ארי יי יהב לכוך שבתא על פן הוא יהיב לכוך ביומא
שתיאה לחים תרין יומין תיבו אנש תחותיה לא יפוק אנש מאתריה ביומא שביעאה: ג ושבתו עמא
ביומא שביעאה: ד וקרו בית ישראל ית שמה מנא והוא כזרע גודא חזר וטעמיה כאוסקריטין בדבש:
ה ואמר משה דין פתגמא דפקיד יי מלי עומרא מניה למטרא לדריכוך בדיל דיחזון ית לחמא דאוכילית תכון

פירוש רש"י

(כ) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור 'אפו' היום, הכל לשני ימים. ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון 'אפיה' נופל בלחם ולשון 'בשול' – בתבשיל: למשמרת. לגניזה: (כב) ויאמר משה אכלוהי היום וגו'. שחרית שהיו רגילין לצאת וללקט, באו לשאל: אם יצא אם לאו? אמר להם: את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו: מהו לצאת? אמר להם: 'שבת היום'. ראה אותם דואגים, שמה פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם: 'היום לא תמצאוהו', מה תלמוד לומר 'היום'? 'היום לא תמצאוהו' אבל מחר תמצאוהו: (כג) וביום השביעי שבת. 'שבת' הוא, 'לא יהיה' המן 'בו'. ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים:

סדר יג (א) עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא 'בהדי הוצא לקי כרבא' – על ידי הרשעים מתגננין הפשרין: (ב) ראו. בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר

מפתח סדרי התנך ראשי הסדרים הם פסוקי יסוד במחשבת ישראל. מדוע נכלל משה רבינו בגערותו של הקדוש-ברוך-הוא: עד-אנה מאנתם לשמר מצוותי ותורתתי? ומדוע גערה זו פותחת את סדר הלימוד הזה? התשובה נמצאת ברש"י בסדר יב פסוק יט. חכמינו רצו להדגיש את אחריותם הרבה של מנהיגי ומורי ההוראה בעם ישראל.

יג

וּ בַמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
צִנְצָנֹת אֶחָת וְתֵן־שָׁמָּה מִלֹּא־הָעֹמֶר מִן וְהִנֵּחַ אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת
לְדֹרֹתֵיכֶם: כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת
לְמִשְׁמֶרֶת: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאָם אֶל־אֶרֶץ
ט נוֹשְׁבֵת אֶת־הַמֶּן אָכְלוּ עַד־בָּאָם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית
הָאִיפָה הוּא:

י וַיִּסְעוּ כָל־עַדֹּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ מִטָּה שְׁבִיעִי ז'
יא בְּרַפִּידִים וַאֲיֵן מַיִם לְשִׁתָּת הָעָם: וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ
מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מִה־תִּרְיֹבוֹן עִמָּדִי מִה־תִּנְסֹן אֶת־יְהוָה:
יב וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֶּן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ
יג מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא: וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
יד לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וְסָקְלָנִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֶתָּךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֹר

תרגום אונקלוס

בַּמִּדְבָּר בְּאַפְקוּתִי יִתְכּוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סֵב צְלוּחִית חֲדָא וְהֵב תַּמָּן מְלִי עוֹמְרָא מִנָּא
וְאַצְנַע יְתִיהָ קָדָם יִי לְמִשְׁרָא לְדִרְיֹכוֹן: ז' כְּמָא דְּפָקִיד יִי לְמֹשֶׁה וְאַצְנַעִיהָ אַהֲרֹן קָדָם סְהוּדוּתָא לְמִשְׁרָא: ח' וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אָכְלוּ יֵת מִנָּא אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד דְּעָאֲלוּ לְאַרְעָא יְתִיבְתָּא יֵת מִנָּא אָכְלוּ עַד דָּאֲתוּ לְסִפִּי אֶרְעָא דְּכְנָעַן: ט' וְעוֹמְרָא
חַד מִן עֲשָׂרָא בְּתַלְתָּ סָאִין הוּא: י' וְנִטְלוּ כָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּרָא דְּסִין לְמִטְלָנִיהוֹן עַל מִימְרָא דִּי
וְשָׂרוּ בְּרַפִּידִים וְלִית מֵיָא לְמִשְׁתִּי עֲמָא: יא וְנָצָא עֲמָא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הִבּוּ לָנָא מֵיָא וְנִשְׁתִּי וַאֲמָר לְהוֹן מֹשֶׁה
מָא נָצַן אֲתוֹן עִמִּי מָא מְנַסֵּן אֲתוֹן קָדָם יִי: יב וַצְהִי תַמָּן עֲמָא לְמֵיָא וְאַתְרַעַם עֲמָא עַל מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ לְמָא דְּנָן
אִסְקִיתָנָא מִמִּצְרַיִם לְקִטְלָא יְתִי וְיֵת בְּנֵי וְיֵת בְּעִירִי בְּצִהוּתָא: יג וַצְלִי מֹשֶׁה קָדָם יִי לְמִימַר מָא אַעֲבִיד לְעֲמָא דְּהִין
עוֹד זְעִיר פּוֹן וְרִגְמוּנִי: יד וַאֲמָר יִי לְמֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עֲמָא וְסֵב עִמָּךְ מִסְבִּי יִשְׂרָאֵל וְחוּטְרָךְ דְּמַחֲתָא בֵּיהָ יֵת נִהְרָא

פירוש רש"י

(ו) צִנְצָנֹת. צְלוּחִית שֶׁל חֶרֶס, כְּתִרְגוּמוֹ: וְהִנֵּחַ
אֹתוֹ לִפְנֵי ה'. לִפְנֵי הָאֲרוֹן; וְלֹא נֹאמַר מִקְרָא זֶה עַד
שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד, אֲלֵא שֶׁנִּכְתַּב כָּאֵן בְּפִרְשֵׁת הַמֶּן:
(ח) אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהִלָּא חֹסֶר שְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁהָרִי
בְּחִמְשָׁה עָשָׂר בָּאִיר יֵרֵד לָהֶם הַמֶּן תַּחֲלָה וּבְחִמְשָׁה
עָשָׂר בְּנִיטֵן פֶּסֶק, שֶׁנֹּאמַר 'וַיִּשְׁבֹּת הַמֶּן מִמִּצְרַת'
(יהושע ג:יג)? אֲלֵא מִגִּיד שֶׁהַעֲוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טַעְמוֹ בָּהֶם טַעַם מֶן: אֶל אֶרֶץ
נוֹשְׁבֵת. לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן [וַיִּגְ שְׁאוּתָהּ
שֶׁבַעֲבֹר הַיַּרְדֵּן מִיִּשְׁבֹּת וְטוֹבָה, שֶׁנֹּאמַר 'אֶעֱבְרָה
נָא וְאַרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן'
(דברים ג:יג), וְתִרְגוּם שֶׁל נוֹשְׁבֵת 'יְתִיבְתָּא' רָצָה
לִומר מִיִּשְׁבֹּת]: אֶל קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן. בְּתַחֲלַת הַגְּבוּל
קָדָם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהֵם עֲרֹבוֹת מוֹאָב;
נִמְצְאוּ מִכְחִישֵׁין זֶה אֶת זֶה? אֲלֵא בַּעֲרֹבוֹת מוֹאָב
כְּשִׁמַּת מֹשֶׁה בְּשִׁבְעָה בְּאֹדֶר פֶּסֶק הַמֶּן מִלִּירֵד,
וְנִסְתַּפְּקוּ מִמֶּן שֶׁלְקָטוּ בּוֹ בַּיּוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעֹמֶר
בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיטֵן, שֶׁנֹּאמַר 'וַיֹּאכְלוּ מִעֲבוּר

יג

טו

בשלח

טו קח בידך והלכת: הנני עמד לפניך שם | על-הצור בחרב והפית בצור
 ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל: ויקרא
 שם המקום מסה ומריבה על-ריב | בני ישראל ועל נסתם את-יהוה
 לאמר היש יהוה בקרבנו אם-אין:

יז, יח ויבא עמלק וילחם עם-ישראל ברפידם: ויאמר משה אל-יהושע^נ
 בחר-לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על-ראש הגבעה
 יט ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר-לו משה להלחם
 כ בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: והיה כאשר ירים משה
 כא ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים
 ויקחו-אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה
 כב אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד-בא השמש: ויחלש יהושע
 את-עמלק ואת-עמו לפי-חרב:

תרגום אונקלוס

סב בידך ותיזיל: טו האנא קאים קדמך תמן על טנרא בחרב ותמחי בטנרא ויפקון מניה מיא וישתי עמא
 ועבד כן משה לעיני סבי ישראל: טו וקרא שמיה דאתרא נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל ועל דנסיאו
 קדם יי למימר האית שכינתא דיי בינא אם לא: יז ואתא עמלק ואגית קרבא עם ישראל ברפידים: יח ואמר משה
 ליהושע בחר לנא גוברין ופוק אגית קרבא בעמלק מחר אנא קאים על ריש רמתא וחוטרא דאתעבדו ביה
 נסין מן קדם יי ביד: יט ועבד יהושע כמא דאמר ליה משה לאגחא קרבא בעמלק ומשה אהרן וחור סליקו
 לריש רמתא: כ והיו פד מרים משה ידוהי מתגברין דבית ישראל וכד מנח ידוהי מתגברין דבית עמלק:
 כא וידי משה יקרא ונסיבו אבנא ושוואו תחותיה ויחייב עלה ואהרן וחור סעידין בידוהי מכא חד
 ומכא חד והוא ידוהי פריסן בצלו עד דעאל שמשא: כב ותבר יהושע ית עמלק וית עמיה לפתגם דחרב:

פירוש רש"י

(טו) והפית בצור. 'על הצור' לא נאמר, אלא 'בצור' מכאן, שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו 'סנפרינון' והצור נבקע מפניו: (יז) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה, לומר: תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם, ואתם אומרים 'היש ה' בקרבנו אם אין?' (פסוק טו)! חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני! משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הן רואה חפץ ואומר: אבא, טל חפץ זה ותן לי! והוא נותן לו. וכן שניה וכן שלישית. פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הן: ראית את אבא? אמר לו אביו: אינך יודע היכן אני? השליכו מעליו, ובא הכלב ונשכו: (יח) בחר לנו. לי ולך; השוהו לו. מכאן אמרו 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך' (אבות ד, טו). וכבוד חברך כמורא רבך מנין? שנאמר 'ויאמר אהרן אל משה בי אדני' (במדבר יא:כד), והלא אהרן גדול האחין היה, ועשה את חברו כרבו. 'ומורא רבך כמורא שמים' מנין? שנאמר 'אדני משה כלאם' (שם ו) – כלם מן העולם, חביבין הם כליה המורדים בך כאלו פשעו [ויג מרדו] בהקדוש ברוך הוא: וצא הלחם. צא מן

הענן והלחם בו: מחר. בעת המלחמה 'אנכי נצב': בחר לנו אנשים. גבורים ויראי חטא, שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר: 'בחר לנו אנשים' – שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו: (יט) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבר לפני התבה, שבתענית היו שרונים: חור. בנה של מרים היה, וכלב בעלה (סוטה יא:). (כ) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו'? כדאיתא בראש השנה (דף כט:). (כא) וידי משה כבדים. בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת, אמר: ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו באמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיה באיזו שעה הם נוצחין, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: (כב) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כלם; מכאן אנו למדים שעשו על פי הדבר של שכינה:

יג

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ נָא מַפְטִיר
כד כִּי־מַחֲזֶה אֶמְחֶה אֶת־זִכְרְ עַמְּלֹק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיְבִן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא
כה שְׁמוֹ יְהוָה | נְסִי: וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֶּסֶף יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְּלֹק מִדֹּר
דר:

יד

א וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה נב וְיֵתֶרוֹ
ב וְלִישְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: וַיִּקָּח יְתֵרוֹ חֹתֵן
ג מֹשֶׁה אֶת־צִפְרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם
ד הָאֶחָד גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיהָ: וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר
ה כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה: וַיָּבֹא יְתֵרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו

תרגום אונקלוס

כג ואמר יי למשה כתוב דא דזכרנא בספרא ושו קדם יהושע ארי ממחא אמחי ית דזכרניה דעמלק מתחות שמיא:
כד ובנא משה מדבחא ופלח עלוהי קדם יי דעבד ליה נסין: כה ואמר בשבועה אמירא דא מן קדם דחילא דשכינתיה על
כורסי יקרא דעתידי דיתגח קרבא קדם יי בדבית עמלק לשיציותהון מדרי עלמא:
א ושמע יתרו רבא דמדין חמוהי דמשה ית כל דעבד יי למשה ולישראל עמיה ארי אפיק יי ית ישראל ממצרים: ב ודבר
יתרו חמוהי דמשה ית צפורה אתת משה בתר דשלחה: ג וית תרין בנהא דשום חד גרשום ארי אמר דיר הויתי בארע
נוכראה: ד ושום חד אליעזר ארי אלהיה דאבא הוה בסעדי ושיזבני מחרבא דפרעה: ה ואתא יתרו חמוהי דמשה ובנוהי

פירוש רש"י

נקראו לו: רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל. יתר – על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה' (לקמן פסוק כא); יתרו – לכשתגיר וקים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו; חובב – שחבב את התורה; חובב הוא יתרו, שנאמר 'מבני חבב חתן משה' (שופטים ג:יב). ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר: 'ותבאנה אל רעואל אביהן' (לעיל א:מ)? שהתינוקות קורין לאבי אביהן 'אבא'. בספרי: חתן משה. כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני חתן המלך! ולשעבר היה משה תולה הגדלה בחמיו, שנאמר 'וישב אל יתר חתנו' (לעיל ג:א): למשה ולישראל. שקל משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה. להם בירידת המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא ה' וגו'. זו גדולה על כלם: (ב) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין 'לך שב מצרים' – ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' (שם ב:ג), ויצא אהרן לקראתו 'ויפגשוהו בהר האלהים' (שם י). אמר לו: מי הם הללו? אמר לו: זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני. אמר לו: והיכן אתה מוליכן? אמר לו: למצרים. אמר לו: על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם! אמר לה: לכי לבית אביך! נטלה שני בניה והלכה לה: (ד) ויצלני מחרב פרעה. כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג את משה נעשה צוארו כעמוד של שיש:

(כג) כתב זאת זכרון. שבא עמלק להזדוג לישראל קדם לכל האמות: ושים באזני יהושע. המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו; כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: כי מחא אמחה. לך אני מזהירך בן, כי חפץ אני למחותו: (כד) ויקרא שמו. של מזבח: ה' נסי. הקדוש ברוך הוא עשה לנו כאן נס, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום – ה' הוא נס שלנו: (כה) ויאמר. משה: כי יד על כס יה. ידו של הקדוש ברוך הוא הורמה לשבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית; ומהו 'כס' ולא נאמר 'כסא'? ואף השם נחלק לחציו? – נשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם, עד שימחה שמו של עשו [ויג עמלק] כלו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר 'האויב תמו חרבות לנצח' (תהלים סדר א פסוק צה, מזמור ט שלנו פסוק ז) – זהו עשו [ויג עמלק] שכתוב בו 'ועברתו שמרה נצח' (תרי עשר, עמוס, ה:לח) 'וערים נתשת אבד זכרם המה' (תהלים שם), מהו אומר אחריו? 'וה' לעולם ישב' (שם צו, ה בהתאמה) – הרי השם שלם, 'כונן למשפט כסאו' (שם) – הרי הכסא שלם:

סדר יד (א) וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו. שבעה שמות

סדר יג פותח בגערת ה' על חילול שבת, וכך בהפטר (ישעיה כג:מז–כד:כב) אם־תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדש... כי אם־עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם... ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה':

ה וּדְבוּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִידוֹת הִיא שֹׁפֵטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת
 ו הָהִיא: וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֶּמֶר דְּבוּרָה בֵּין הָרְמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר
 ז אֶפְרַיִם וַיַּעַלּוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרֵךְ
 בֶּן־אֲבִינֵעַם מִקֹּדֶשׁ נִפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
 לָךְ וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר וּלְקַחְתָּ עִמָּךְ עֲשֻׁרַת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי
 ח וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישּׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צָבָא יִבִּין
 ט וְאֶת־רֶכְבּוֹ וְאֶת־הַמוֹנּוֹ וְנִתְּתִיהוּ בְיָדְךָ: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרֵךְ אִם־תִּלְכִּי עִמִּי
 י וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלַי: וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אִלַּי עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא
 תִהְיֶה תַּפְאֲרֶתְךָ עַל־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בַיַּד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה
 יא אֶת־סִיסְרָא וַתִּקֶּם דְּבוּרָה וַתִּלָּךְ עִם־בָּרֵךְ קֹדֶשֶׁה: וַיִּזְעַק בָּרֵךְ אֶת־זְבֻלֹן
 וְאֶת־נִפְתָּלִי קֹדֶשֶׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֻׁרַת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה:
 יב וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד מִקֵּין מִבְּנֵי חִבַּב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אֹהֶלוֹ עַד־אֵילֹן
 יג בְּצַעֲנִים [בְּצַעֲנָנִים] אֲשֶׁר אֶת־קֹדֶשׁ: וַיִּגְדּוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרֵךְ
 יד בֶּן־אֲבִינֵעַם הַר־תְּבוֹר: וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רֶכְבּוֹ תִשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב
 בָּרָזָל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִחֲרַשֵׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישּׁוֹן:
 טו וַתֹּאמֶר דְּבוּרָה אֶל־בָּרֵךְ קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא
 בְּיָדְךָ הֲלֹא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרֶד בָּרֵךְ מִהַר תְּבוֹר וַעֲשֻׁרַת אֲלָפִים אִישׁ
 טז אַחֲרָיו: וַיָּהֶם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה
 יז לְפִי־חֶרֶב לְפָנֶי בָרֵךְ וַיִּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמַּרְכָּבָה וַיֵּנֶס בְּרַגְלָיו: וּבָרֵךְ
 יח רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרַשֵׁת הַגּוֹיִם וַיַּפֵּל כָּל־מַחֲנֶה
 יח סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אַחַד: וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יַעַל
 אֲשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבִּין מֶלֶךְ־חֲצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקִּינִי:
 טט וַתֵּצֵא יַעַל לְקִרְאֵת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אֶל־תִּירָא
 כ וַיִּסֹּר אֵלֶיהָ הָאֹהֶלָה וַתִּכְסְּהוּ בַשְּׂמִיכָה: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא
 מִעֵט־מַיִם כִּי צָמָאֲתִי וַתִּפְתָּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ וַתִּכְסְּהוּ:
 כא וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהִיא אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאַלְךָ וַאֲמַר
 כב הִישָׁפָה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אֵין: וַתִּקַּח יַעַל אֲשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יֶתֶד הָאֹהֶל
 וַתִּשֶׂם אֶת־הַמַּקְבֵּת בַּיָּדָה וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיֶּתֶד בְּרִקְתּוֹ
 כג וַתִּצָּנַח בְּאַרְצָן וְהוּא־נִרְדָּם וַיַּעַף וַיָּמָת: וְהִנֵּה בָרֵךְ רָדַף אֶת־סִיסְרָא
 וַתֵּצֵא יַעַל לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְּקָשׁ

יט כאן
 מתחילים
 האשכנזים

כד וַיָּבֹא אֵלָיָהּ וַהֲנֵה סִיסְרָא נָפֵל מֵת וַהֲיָתֵד בְּרָקְתּוֹ: וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם
כה הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַתִּלָּךְ יָד בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
הַלּוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן:

כו וַתֵּשֶׁר דְּבוּרָהּ וּבָרַק בֶּן-אַבִּינֵעַם
כז לֵאמֹר: בְּפָרַע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהַתְנַדָּב
כח עַם בָּרְכוּ יְהוָה: שָׁמְעוּ מַלְכִּים הָאֲזִינוּ
רְזֻנִּים אֲנֹכִי לַיהוָה אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר
כט לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יְהוָה בָּצָאתָ
מִשְׁעִיר בָּצַעְדָךְ מִשְׁדָּה אֲדוֹם אֶרֶץ
רַעְשָׁה גַם-שָׁמַיִם נִטְפוּ גַם-עֵבִים נִטְפוּ
ל מִיָּם: הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה
לא סִינִי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: בִּימֵי שִׁמְשׁוֹר בֶּן-
עֲנַת בִּימֵי יַעֲלֹ חֲדָלוּ אֲרָחוֹת וְהִלְכִי
לב נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֲרָחוֹת עַקְלָקְלוֹת: חֲדָלוּ פְּרִזּוֹן בְּיִשְׂרָאֵל
לג חֲדָלוּ עַד שִׁקְמָתִי דְּבוּרָה שִׁקְמָתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל: יִבְחַר
אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אֲזִי לֶחֶם שְׁעָרִים מִגֵּן אִם-יִרְאֶה
לד וְרִמָּח בְּאֲרָבָעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל: לְבִי
לה לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמְתַּנְדָּבִים בָּעַם בָּרְכוּ
לו יְהוָה: רִכְבִּי אֲתַנּוֹת צָחָרוֹת יֹשְׁבֵי
לז עַל-מִדִּין וְהִלְכִי עַל-דֶּרֶךְ שִׁיחוֹ: מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין
מִשְׁאֲבִים שֵׁם יִתְנוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקָת
פְּרִזּוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֲזִי יֵרְדוּ לְשַׁעְרִים עִם-
לו יְהוָה: עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבוּרָה עוֹרֵי
עוֹרֵי דְּבָרֵי-שִׁיר קוֹם בָּרַק וּשְׁבָה שְׁבִיךְ בֶּן-
לח אַבִּינֵעַם: אֲזִי יֵרֵד שָׂרִיד לְאֲדִירִים עַם יְהוָה
לט יֵרֵד-לִי בַּגְּבוּרִים: מִנֵּי אֶפְרַיִם שְׁרָשָׁם
בַּעֲמָלֶק אַחֲרֵיךְ בְּנִימִין בַּעֲמָמִיךְ מִנֵּי
מִכִּיר יֵרְדוּ מְחַקְקִים וּמִזְבוֹלָן מְשֻׁכִּים בְּשִׁבְט
מ סִפְרָ: וְשָׂרֵי בִישָׁשְׁכָר עִם-דְּבָרָה וִישָׁשְׁכָר
כֶּן בָּרַק בַּעֲמָק שְׁלַח בְּרַגְלָיו בְּפִלְגּוֹת רְאוּבֵן גְּדָלִים חֲקָקִי-

ג	מֵאָלֶב:	לִמָּה יִשְׁבֹּת בֵּין הַמְשָׁפֹתִים	לְשִׁמְעַ
	שְׂרָקוֹת עֲדָרִים	לְפִלְגָּנוֹת רְאוּבֵן	גְּדוּלִים חֲקָרִי-
מב	לֵב:	גִּלְעָד בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכַן	וְדָן
	לִמָּה יָגוּר אֲנִיּוֹת	אֲשֶׁר יָשַׁב לַחוּף	
מג	יָמִים	וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכֹּן:	זְבֻלֹן
	עַם חֲרָף נִפְשׁוֹ לָמוֹת	וְנִפְתָּלִי	עַל מְרוֹמֵי
מד	שָׂדֶה:	בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ	אֲז
	נִלְחָמוּ מְלָכֵי כְנָעַן	בְּתַעֲנֹךְ	עַל-מִי
מה	מִגְדוֹ	בָּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ:	מִן-
	שָׁמַיִם נִלְחָמוּ	הַכּוֹכָבִים מִמְּסֻלּוֹתָם	נִלְחָמוּ עִם-
מו	סִיסְרָא:	נָחַל קִישׁוֹן גִּרְפָּם	נָחַל
	קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן	תִּדְרָכֵי נִפְשִׁי	
מז	עֵז:	אֲז הִלָּמוּ עֲקָבִי-סוֹס	מִדְּהָרוֹת
מח	דְּהָרוֹת אֲבִירָיו:	אֲוִרוֹ מְרוֹז אָמַר מֶלֶאךָ יְהוָה	אֲרוֹ אֲרוֹר
	יִשְׁבִּיהָ	כִּי לֹא-בָאוּ לְעִזְרַת יְהוָה	לְעִזְרַת
מט	יְהוָה בְּגִבּוֹרִים:	תִּבְרַךְ מִנָּשִׁים יַעֲלֵ אִשְׁתְּ חִבְר	
נ	הַקִּינִי	מִנָּשִׁים בָּאָהֵל תִּבְרָךְ:	מִים
	שָׂאֵל חָלָב נִתְּנָה	בְּסֹפֶל אֲדִירִים	הַקְרִיבָה
נא	חֲמָאָה:	יָדָה לִיתֵּד תִּשְׁלַחְנָה	וַיִּמְיֶנָּה
	לְהִלָּמוֹת עִמָּלִים	וְהִלָּמָה סִיסְרָא	מִחֲקָה
נב	רֹאשׁוֹ	וּמִחֲצָה וַחֲלָפָה רָקְתוּ:	בֵּין
	רִגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכַב	בֵּין רִגְלֶיהָ	כָּרַע
נג	נָפַל	בְּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד:	בְּעָדֹ
	הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֹב אִם סִיסְרָא	בְּעַד הָאֲשָׁנָב	מִדּוּעַ בִּשְׁשׁ רִכְבּוֹ
נד	לְבוֹא	מִדּוּעַ אַחֲרוֹ פָּעַמִי מְרִכְבוֹתָיו:	חֲכָמוֹת
	שָׁרוּתֶיהָ תַעֲנִינָה	אֶף-הִיא תָשִׁיב אֲמָרֶיהָ	
נה	לָהּ:	הֲלֹא יִמָּצְאוּ יַחֲלָקוּ שָׁלָל	רַחֵם
	רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר	שָׁלָל צָבָעִים	
	לְסִיסְרָא	שָׁלָל צָבָעִים רָקְמָה	צָבַע
ד	א	רַקְמָתִים לְצוּאֲרֵי שָׁלָל:	כֵּן יֵאָבְדוּ כָל-אוֹיְבֶיהָ יְהוָה
	וְאֶהְיֶה כִּצְאֹת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ	וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ	אַרְבָּעִים שָׁנָה: